

Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana

PALMA.—NOVEMBRE Y DESEMBRE DE 1906

SUMARI

I. El Terciari francescà Beat Ramón Llull. Sa vida y la història contemporànea continuació, per *Mossen Joan Avinyó*, Rector de Cabrera de Pièra.

EL TERCARI FRANCESCÀ BEAT RAMÓN LLULL Doctor Arcangélich y Màrtir de Christ

(CONTINUACIÓ)

Succehí qu'un dia li esplicava en Llull els misteris de la Trinitat y Encarnació, y éll plé de rabia y furor sectari sa desféu contra de Deu y de la Verge Santa. Sentir en Llull les blasfèmies y botre de santa indignació fou obra d'un instant, donchs mogut pel gran zel que l'anima va y sens poguer dominar son impuls, se llenzá contra'l moro, dexantlo seriament vapolejat.

Al reaccionar aquell fervorós creyent, ponderá'l mal que'havia feta á sa religió ensenyant la llengua á n'aquell home; y encenent la ira que dintre son cor cobava, determiná venjarse de son amo, á quí considerá, desde llavors, son mes implacable enemich.

En certa ocasió, donchs, engrapant grós gavinet y cridant «ara vas á morir», se tirá furiós contra en Llull qu'estava assentat estudiant; y per més que instinctivament li desviá'l bras, apartant éll el cap, ab tot fou ferit gravement. A cop calent en Llull se defensá valerosament fins á desarmar al moro, y á la remor de la lluyta acudiren els de la casa y demés vehins que socorreren á l'un y empresonaren á l'altre.

Restablert al cap de dies el nostre Ramón, de la ferida, que per sort no fou mortal, no sa-

bia per quin costat inclinar-se, si al de la justícia ó al de la misericòrdia: puix per una part considerava que'l moro li havía fet un gros benefici, ensenyantli la llengua aràbiga y els punts culminants de la religió de Mahoma; y per altre, si'l dexavan lliure tornaria ab son intent de matarlo, puix son fanatisme'l portaria irremissiblement á acabar ab la vida de son amo.

Enguniós y dubtant sobre la solució d'aquest dilema, sortí de sa casa ja completament restablert y pasat ja molt temps, pera implorar de Deu nostre Senyor lo qu'havia de decidir, y á n'aquest fi passá en el monastir de la Real tres dies en fervorosa oració y rigurós dejuni. Trist y abatut restá després d'aquexa penitència perque no l'inspirá Deu cap solució; en aquell mateix estat de dubte donchs, se'n torná á sa casa passant avans per la presó, y quina fou sa sorpresa, quan allí li digueren que'l moro s'havia penjat d'una corda lligada'l sostre!....

Doná en Llull fervoroses gracies á Deu perque l'havia tret d'aquell conflicte, lluirantlo de concórrer á la mort de son antich criat y mestre.

VIII

DIVINA ILUSTRACIÓ

La montanya de Randa era pel nostre Beat el locutori, desde hont en freqüent y mística contemplació parlava directament ab Deu; a n'aquell cim solitari y selvatge, abstret en mitj dels esplendors d'una vegetació luxuriante y devant d'un mar encés pet la rogenca resplendor del sol, s'entretenia en llarchs colloquis ab son Amat á quina presencia s'estremia de goig.

S'afició constant á n'aquell lloch de retiro, acabá per construirhi petita celda, pera estudiar

ab comoditat el grandíós llibre de la creació; y allá embolcallada s'ánima frisoza pel perfúm divinal, passava dies y dies com desaparegut del mon terrenal y finit.

Un jorn com un vident del esdevenidor, remanava en sa pensa son propòsit de convertir als infidels, y demanava á Deu de tot cor que li mostrés sa voluntat y li enviés sa missió, tremolant d'empendre tan espinosa tasca. Feya prop de deu anys de s'admirable conversió; desde llavors un etern goig perfumava la seva ánima sedenta d'idilis, á quins son Amat placidament corresponía, enervantlo son famolech goig de plaher.....; més no era aquell d'altre temps carnal y lasciu, sino altre espiritual y diví.

Dintre son cor sent quelcom d'immens y s'axampla en expandiment d'angoxa, mentres lesombres devallan sobre la plana y la mar enfosquex sa lluisor, y entre arpegis de gloriosa ascensió fruex íntima unió ab son Deu que traspúa pel esguart del penitent.

La nit es hermosa, les estrellas parpellejantes en l'horitzó, semblan llanties sospeses en l'infinit, quina claror feble irradiá misteris de sombra. El penitent agombola en sa pensa exaltada y febroza tot son procés amorós, y entre convulsions nirvioses sent saptadament enrobustida sa intel·ligencia per clara il·luminació divina; trémols sos llavis articulan el nom del Amat, y estremordit distingex en son sí frisansa intensa de realisar y empendre tot seguit l'apostatolat.

Al veurer en Ramón Llull actuada en sa pensa aquella idea que concebí per inspiració del cel, de fer una obra molt bona escrivint llibres cada cop millors, plé d'alegría derrama abundoses llágrimes d'agrahiment, remerciant á Deu nostre Senyor favor tan senyalat, y baxant lleujer el puig de Randa, se retira al monastir de la Real pera borrar promptament sa concepció, ab divins resplandors fecondada.

Ademés de les paraules del anónim coetani, tenim respecte de la celestial il·luminació interior del nostre Beat, testimonis que no donan lluch á dubte, puix son major enemich, l'inquisidor Nicolau Aymerich en son «Directorium inquisitorum» (par. 2. 9. núm. 6.), escrit segons totes les probabilitats prop de l'any 1376, diu: que tenía en Llull molts dexebles; y'l primer error que'ls hi atribueix es, el que tingan la doctrina de son Mestre com á revelada pel matex Christo. En la matexa persuasió estava'l rey de Catalunya y tota sa Cort, de modó que'l nostre

monarca en Pere, en un despatx de 10 d'Octubre de 1369, diu que's creensa general el que per instint diví, inventá en Llull sa Art ó Ciencia universal; y ho testifican en varios documents sos fills y descendents, que mes tart regiren la nació catalana, y en particular en Ferrán V, que'n una cédula de 21 de Febrer de 1503, l'anomena *Sant é il·luminat doctor*.

Ho confirma la tantes voltes esmentada informació del arquebisbe de Tarragona, que copiarém íntegra al final de l'obra.

Pero'l major testimoni de sa divina ilustració es el matex Llull, qui ademés dels molts llochs en que ho indica, expressament ho confessa: en la «La lectura sobre les figures del art demostrativa,» puix en el Pròlech escriu: «se diu que l'autor d'aquesta obra es Deu». En l'«Art de trobar els particulars en els universals» (dist. 3 c. 10, cam. 13), resol que hi ha una ciencia universal, exposada per la gracia del Esperit Sant, per quina infusió convingué esser influida pera dirigir totes les ciencias. En el llibre «Dels cinch sabis» posa al final la petició que doná al papa Celestí V, y diu allí, que's poden donar contra'ls infidels moltes rahons, «segons un nou método que Deu me doná pera convence'ls». En el «Desconhort», cant 8, diu al ermitá: «porto una Art general, que novament fou donada per dó del Esperit Sant», y en el cant 35 se queixa á Deu dient: «no tinch qui m'ajudi pera arraigar aquesta Art que Vos me donareu..... ¡Ay desgraciat de mí! ¿quina escusa Vos podré donar si's pert, quan me la confiareu pera que la propagués?...» Disputant sobre les qüestions del llibre del Mestre de les sentencies, se queixa també, de que no havia pogut promoure l'Art general que Deu li havia donat, y després diu á l'ermitá ab qui parla: «estich pensant en un Art general, que Deu me manifestá á ne'l cim de certa montanya».

Queda ademés el testimoni de totes les generacions que s'han succehit fins á l'hora present.

Y per últim la celda hont meditava, construïda al puig de Randa, transformada en oratori dedicat á la Verge Santíssima, bax la invocació de la Mare de Deu de Cura, en quin altar hi ha també una pintura antiquíssima del Beat; (1) y la mata anomenada *llentisch*, en quines fulles hi han gravats els caracters corresponents á varies llengües, puix segons diuen,

1. Disertaciones históricas del B. Raymundo Lullio.—Dis. I, cap. 3, pág. 81 y Dis. II, cap. 8, pág. 198.

s'hi observan á n'elles, lletres hebreas, gregues, arábigs y llatines; y segons en Bennassar en son Memorial, el Dr. Valverde capellá de S. M. en Felip II, havent vistes algunes d'aquestes fulles, digué se podria restituir l'alefat hebreo á sa original puresa y perfecció, per los caracters estampats en les fulles d'aquell arbre; y lo mes particular del cas es, que haventhi en l'illa de Mallorca moltes mates d'exa planta, sols el lletisch de la montanya de Randa aparegué escrit en ses fulles; de modo que's té per un prodigi y fins en veneració, puig alguns devots les han preses com á remey per llurs mals, segons consta en els processos de canonisació del Beat Ramón Llull.

No vol dir axó, que'ls escrits del Solitari de Randa, hagen sigut inspirats per l'Esperit Sant y que sos llibres sien canònichs, posantlos al mateix nivell de les Sagrades Escripures, ni tal cosa significan sis generacions que constantment l'han anunciat y proclamat *Doctor Il·luminat*, sino que Deu li doná llum sobrenatural pera conixer aquelles veritats que li manifestá; perque encara que'ls homes per ells matexos, poden arribar á n'aquelles veritats, fou sobrenatural el modo com el Beat Ramón les atrapat. De lo qual resulta que lo que Deu li manifestá, fou'l sistema, axó es l'Ars Magna, consistent en uns principis universalíssims, que segons llurs propietats, conexions y respectes que tenen entre sí y ab les coses particulars, poden servir de fonament pera descobrir la veritat que de les coses se pot saber; y al mateix temps, el procediment pera fer aquestos descobriments com á guía del enteniment.

Ab axó sensillament consistex la il·luminació divina del Penitent mallorquí; y tingas present qu'es discreció judicar per infusa una doctrina quan l'aprova una vida santa. L'Ars magna, donchs, ó sia lo que s'anomena Sistema científich luliá, fou inspirat per Deu, més no la doctrina que'n sos llibres el Beat hi buydá; puix clarament ho manifesta éll mateix, que fou deguda á son treball particular y á llargas meditacions, y per aquesta causa subjecta alguns de sos llibres á la lectura y correcció dels Doctors de la Sorbona de París, y tots y cada un d'ells, al judici infalible de la Santa Iglesia Romana.

Queda en Llull tan divinísat ab aquesta ilustració celestial, que per tots costats no respira sino á Deu. El primer fonament de sa Art, es Deu y ses perfeccions ó atributs, qu'exposa

en la primera figura, que distingex ab la lletra *A*. El fi de tots els seus llibres, fins el d'aquells que tractan materias indiferentes, sempre mira á Deu. Y tampoch faltan freqüentes reflexions de les coses celestials y divines, barrejades ab els punts que discorra.

De tot lo qual se'n dedueix que, l'objecte primari de tots els seus llibres, es entendre y estimar á Deu, menar á ne'ls equivocats pel camí de la veritat y als pecadors á ne'l estat de gracia, pera que tothom alabe y servezca á Deu, qu'es el fi pel qual havém sigut creats. Y axís se conex que no podia tenir altre origen que Deu, sa sabiduria infusa. Humilment confessa en la Introd. Ar. Demonstr., cap. 37, que la ciencia, que Deu li havia donat, s'assemblava moltíssim á la Ciencia divina, que, essent una matexa cosa ab la Divina Esencia, tot ho representa Deu; donchs, axís mateix, aquesta ciencia ab breus y poch principis representa totes les coses que poden cabrer en la investigació humana; y essent aquesta Art tant divina, avisa al qui la vulga saber, (cap. 1, núm. 4) que's prepari á rebre el Summo Bé, recordant, entenent y estimant á Deu, á les virtuts y á la veritat, sobre totes les coses, perque'l qui no ho fasses axís jamay lo tindrà.

Mes clarament demostra quanta atenció's deu al Art que Deu li comunicá, en el «Compendi del Art Demonstrativa» (Dist. 2 de les Reglas par. 2, núm. 11), donchs pera saberla y entendre-la posa aquesta regla: «Com que aquesta Art, ha sigut descoberta pera honra del Pare y del Fill y del Esperit Sant que son un sol Deu; pera xó son principal objecte es el mateix Deu, y, per consegüent els altres objectes inferiors se miran en quant á n'Ell van dirigits; per lo tant la regla ó norma qu'ha de tenir el qui professe l'Art, es que principalment use d'ella mirant sols á Deu, pera que'l fi l'ajude y'l dirigisca pels principis y medis del mateix Fi; sia donchs el qui professé l'Art, virtuós, prudent, verdich, modest, tímít, benevol, alegre, atrevit, lliberal, pacífich, diligent, ben disposat y devot, perque de no ferho axís, anirá contra'l fi de l'Art, y qui comensa per no tenir ni'ls principis ni'ls medis, está completament extravíat del fi.»

Els mes dels seus llibres son contra'ls infidels, y n'hi han de totes les Arts y Ciencies, de modo que l'*obra* en conjunt es una verdadera enciclopedia y á son autor se'l pot anomenar ab tota propietat el gran polígraf catalá del sigle XIII.

Estant plé en Llull d'una sabiduria celestial y divina, no desmentí sa profunda humilitat, de tal modo que's tenia per indigne de posar son nom á ne'ls primers llibres qu'escrigué. En el del Gentil y dels tres sabis, diu: «Jo soch un pobre home, culpable pecador, despreciat de tota la gent, quin nom es indigne de figurar en aquest ó altre llibre.» Y en el de la Contemplació: «Vos Senyor, ja sabeu, que soch un vil y pobre per ma naturalesa y per mes males obres, per lo qual no soch digne de que mon nom sia escrit á n'aquesta obra, y per axó vos l'atribueixo y vos la dono á Vos Senyor nostre».

Acabarem, pera donar mes forta convicció de que'n Llull fou divinament inspirat, ab les probes que'l Rdm. P. Pascual, Abat del Monastir de la Mare de Deu de la Real, de Palma de Mallorca, escriu en sa obra «Exámen de la Crisis del P. Feijoo sobre el Arte Juliana,» vol. I, pág. 190 y següents: «Ponderen gravement y ab rahó, alguns censors de les obres del nostre venerable frá Joseph de Sant Benet, relligiós llech del monastir de la Mare de Deu de Montserrat, especialment el reverendíssim P. M. Losada, que la humilitat y expresió sincera d'aquest relligiós, qui diu haver escrit ses obres per especial insinuació de l'Esperit Sant, juntament ab la certesa y seguritat, que tenia, d'haver adquirit per infusió aquelles noticies, eren una rahó invencible d'haverlo Deu realment il·luminat; perque, segons Sant Bonaventura y altres Sants Pares y Doctors, prudentment s'ha de donar crèdit á l'home virtuós qui referex de sí semblants coses; y axó fins portant alguna dificultat, pera esser entesa, la doctrina qu'ensenya.

«De consegüent, constant la virtut y santedat del Beat Ramón Llull per uns documents tant poderosos que donen una certesa moral entre'ls limits de la fé humana, y son de tal pes que han bastat pera convencer la poderosa inteligencia del Reverendíssim Feijoo, encara que tant adversari, ó al menys, poch afectat al nostre Llull, se li deu prudentment donar crèdit quan diu que la seva Art y Ciencia Universal l'obtingué per infusió divina; y axó ab major rahó de lo que intenten aquells reverendíssims censors en ordre á frá Joseph de Sant Benet, donchs estan mes acreditades la virtut y santedat del nostre Llull pel culte públich de que gosa.

«Ni es de pensar qu'un home del caràcter d'en Ramón cometés el crim grandíssim de fingir aquella revelació, ab que pretendia enganyar

tant solemnement á tot el mon, é imposava á Deu una falsetat tant grave; donchs, á mes de que axó desdeya de sa antiga cristiandat y tacava sa gran noblesa, no's compadexia ab la virtut y perfecció que professava; en un grau tant alt que, objectantli l'ermitá, son dialoguista, en el llibre del Desconhort que per algún pecat grave seu no hauria Deu permés qu'arribés á perfecció'l seu projecte de que'ls infidels fossen convertits á la fé, y en tot el mon fós Deu honorat y servit, li obligá á respondre senzillament que desde que Deu li tocá'l cor no havia comés, sabentho, cap pecat mortal y que jamay havia estimat altre cosa sino que Deu fós servit y honorat y que comensá desde aleshores á servirlo ab tota sa voluntat.

«Que's llesca aquest llibret de son Desconhort, y á mes de les seves quexes doloroses, que basten pera mourer les llágrimes á un cor de pedra, s'hi veurá un resum de lo que tenia fet pera procurar l'honra de Deu y la utilitat del prohisme, puix per aquest fi havia anat cinch vegades á Roma á persuadirho al Papa y Cardenals; havia assistit á tres Capítols Generals dels Pares Predicadors y altres tres dels Menors; havia instat á lo matex á varis reys y prínceps; havia pelegrinat fins á Jerusalem y l'Armenia pera descriurer la manera com podia conquistarse la Terra Santa; y pera saber practicament com s'havian de tractar els infidels, pera convertirlos, observant les veritats, que ab nosaltres confessaven, y les maneres ab que ells defensaven sa lley, havia estat moltes vegades entre ells predicantlosi nostra santa fé, ahont havia sigut escarnit, maltractat, empresonat y assotat. Aquest matex ardor en promouere l'honra de Deu y la utilitat del prohisme continuá en son pit fins á les acaballes de sa vida, com ho demostran els seus llibres.

«Suplico ab la matexa caritat que sian també llegits els cántichs de l'Amich y l'Amat, ó son Llibre de Contemplació, que'n varis toquets ara s'estampa á Mallorca, y es conixerá quant al era'l grau de perfecció d'aquest sirvent de Deu, y quant ferma y fixa estava sa resolució en honorarlo y servirlo de tot son cor y totes ses potencies; de manera que's veurá exactament complert aquell precepte ahont s'hi inclouen tots, d'estimar á Deu ab tot el cor, ab tot l'esperit, ab tota l'ànima y ab totes les potencies, donchs totalment les tenia encaminades y subjectes á n'aquest amor.

«En consideració d'aquesta heroica virtut,

que's fa palpable en el beat Llull, no es prudentment creïble que ab tanta serietat, conexement y deliberació cometés el grandíssim crim de fingir revelada la seva Art, majorment explicantla ab una grandíssima certesa y seguretat fins á l'últim de sa vida.

«Ni hi ha qu'atribuir aquesta declaració del beat Llull á alguna ximplesa, ó forsa de propia imaginació, fomentada d'amagat per l'amor propi, puix una idea semblant no podia durar tota sa vida, y molt menys ab la seguretat y fermesa que la tenia en Llull; ni podia ésser causa d'aquella febre y esforços imponderable de procurar l'honra de Deu y utilitat de tot el mon, perque les fábricas de la humana fantasia no produexen efectes tant alts, donchs en el fervor y zel d'en Ramón visiblement s'hi mostrava'l dit de Deu, qu'obrava; y en fi no es creïble que Deu, que's tant bó y misericordiós, permetés tal engany en un sirvent seu que l'estimava tant de debó....

«Per lo dit se veu clar que Deu immediatament va infundir y dictá la seva Art á Ramón; no que Deu per sa Esencia s'ofersís intuitivament present á l'enteniment d'en Llull, com succehí á Sant Pau y á nostre Pare Sant Benet, segons el parer d'alguns, sino donantli especies d'una manera ó d'una altre, é il·lustrantlo pera conixer les coses que Deu volia; y encara que per'axó Deu se servis del ministeri dels angels, com era Deu l'autor principal de lo que obrava ab aquest ministeri, d'una manera sobrenatural, á Deu se deu atribuir com á causa immediata aquesta gran fábrica.»

IX

El solitari de Randa escriu sos primers llibres. —Primera aprobació del sistema científich luliá

(1273-1275)

Assadollat en Ramón Llull d'aquella llum divina, y descapdellant de les nocions trascendentalts, conexements sens fi, aplicables á tots els rams de la ciencia humana, passá una munió de dñes ordenant idees y acoblant conceptes, per'enraigar la obra que tant havia desitjat compondre.

Desde sa miraculosa conversió, no abandoná may l'estudi de totes les ciencias que cultivá la

época, puix era'l medi necessari pera realisar son noble propósit; per'axó encara que no s'assentés á les aules de París com tenia projectat, no li mancá la cultura é ilustració dels grans mestres, gracies á sa constancia y forsa de voluntat, mogut sempre per una inflamada amor á Deu. Estudiá donchs, allavors, detingudament la propietat de les coses per la qual reben son sér y es distinguen de les demés, perque necessitava orientarse per empendre la devallada desde les nocions é idees generals de sa Art, fins descubrir per elles les veritats particulars y propies de cada ciencia.

El fi principal de la il·luminació divina era, pera que ab aquesta potent llum, pogués donar un conexement clar, tant com es donat á la inteligencia humana, de Deu, arrivant á persuadir les veritats divines á ne'ls infidels, convertintlos per'aquest medi á la fé católica; més ell considerant que totes les coses creades, ho eran pera donar honra y gloria á Deu; conexent les veritats qu'aquestes en son sí tancan, afressava'l camí pera que'ls homes mellor el coneguessen y axís l'estimessen, alabessen y servissen.

Ab llargues hores de meditació y reflexió y gracies á sa potencia intel·lectiva, recullí grossa munió de material per escriurer no sols la ciencia que Deu li manifestá en sos fonaments, sino també la que per son propi esforços havia adquirit, descapdellantla d'aquella generalitat, principis universals de sa Art, á quins hi adaptava aquelles propietats particulars de les coses, que com d'un motllo se desprenian llurs veritats mitjantsant la contracció, resolguent les qüestions que's presentavan en una forma completament nova fins llavors.

Delineat ja son sistema, y veyent que la Art general se podia ensenyar de moltes y diferents maneres, posá per bassa y fonament la mes universal, que compren á totes les demés y d'ella rajan, y es l'anomenada «Art compendiosa de trobar la veritat,» á quina's referexen mediata ó immediatament tots els seus llibres. En les demés Arts que posteriorment escrigué, no feu mes que desenrotllar y especificar lo que ja havia dit ó apuntat en la primera.

Es el sistema luliá com una pedra esmoladora hont s'hi llosa l'enteniment y afile l'ingeni; y per obrir el camí mes planer á ne'ls que'l vulgan compendre, formá en Llull ja desde son comensament les lectures ó comentaris, qu'ensenyen á profundisar ab esplicacions mes clares sobre les materies proposades, y axís ideá la

«Lectura de la Art compendiosa,» que també anomenà «Art universal.»

Poch aprofitaria conèixer els preceptes de la Arts sino s'ensenyés sa pràctica ab exemples que's poguessen imitar. En els llibres de la Art, encara que breus y sols apuntats, ja n'hi han alguns d'exemples; més per ferho ab mes extensió y claretat, determiná en Lull un cop exposat el método, escriurer immediatament alguns llibres particulars, en quins se vegés en terreno mes ampla la pràctica á que's subjecta. Aixís donchs, subordinats á la «Art compendiosa» y «Art universal,» escrigué'l llibre de «Demostracions» pera la sòlida intel·ligència dels misteris de la unitat y trinitat de Deu y de la encarnació del Verb. El «Del Gentil y dels tres sabis» que fingint una disputa entre ells, tira directament á la conversió dels infidels. En el «Magne llibre de la contemplació,» practicant el método de la «Art compendiosa» y donant el medi d'aproparse á Deu l'ànima contemplativa, hi ha compresa gran part de la filosofia, medicina y llargament totes les qüestions de la teologia. És de notar les grosses llohanses que'n aquest llibre té per la Mare de Deu, puix diu en éll tals y tantes coses de sa pureza y excelencia, que sembla rebé juntament ab la il·lustració del cel, la piadosa sentència de la Immaculada Concepció, confessantla expressament sens mácula original al final del llibre: «Principis de teologia.»

Com que ab la Art donada per Deu á n'en Lull, se poden perfeccionar igualment les ciències especials manifestant y enrobustint llurs particulars principis, d'aquí que les tractá segons els varios métodos de sa Art; y aixís ja tot seguit escrigué subordinats á la «Art compendiosa,» els llibres dels principis de les quatre ciències principals: Teologia, Filosofia, Medicina y Dret.

Format el plan, y sens dexar els continuats actes de virtut y mortificació, comensa simultaneament á escriure'ls tots nou, y son: «Art compendiosa de trobar la veritat,» «Lectura de la Art compendiosa ó Art general,» «Demostracions,» «Del gentil y dels tres sabis,» «Magne llibre de la Contemplació,» «Principis de la Teologia,» «Principis de la Filosofia,» «Principis de la Medicina,» «Principis del Dret,» lo qual demostra l'admirable capacitat, sossego y claretat d'especies de son enteniment, y'l pes y profunditat de son judici, quan en tanta diversitat d'assumptos, no altera ls conceptes e idees del projecte que de cada hù d'ells tenia format.

Son aquestos llibres, no sols una total comprensió de tot lo que abressa la Teologia en quant á lo dogmàtic y polèmic, ab molt de lo escolàstic y expositiu; sino també una manifestació dels pregons abims de la filosofia, dels escabrosos secrets de la medicina y de les discretes dessicions de la jurisprudencia.

Demuestra que tots aquestos llibres foren escrits á la vegada, el citarse mutuament els uns als altres: en la «Art compendiosa» cita sa Lectura y el llibre de Contemplació; en la «Lectura» no solsament cita la Art compendiosa, sino tots el demés; en el «Del gentil y dels tres sabis» com en el de «Demostracions,» se fá referencia á la Art compendiosa, á quina seguenen els de les quatre ciències que se citan mutuament; y en el de la Contemplació s'alega el «Del gentil y dels tres sabis.» Alguna vegada la cita se refereix, no á lo que encara havia d'escriurer, sino á ne'l projecte que'n son enteniment havia format, lo qual es garantia suficient per afirmar que'ls escrigué simultaneament, ó al menys molt immediatament l'un del altre, essent l'últim qu'acabá el de Contemplació, en quin hi empleá tot un any, puix el composava meditant y contemplant cada día el capítol que després escrivia en llengua aràbiga, emplanthi un altre any, segons manifesta el matex, quan en haventlo acabat el traduhí immediatament al catalá.

Molt apartat estava en Lull dels negocis domestichs, ocupat continuament en escriurer y encara qu'habitualment residia á casa seva, no obstant la major part del temps el passava entre'ls monjos del monastir de la Real, y també en la fereslega soletat de Randa; en aquell conjunt de cantelludes rocas y pregons abims, llepant suaument la mar plana sa bassa granítica; entre aquella flora silvatje d'herves aromàtiques, gaudint per complert la pau interior y solemnia poesia, hi aprengué'l misteriós llenguatge de la natura que'n continuat himne alaba á son Creador; allí familiarisat ab l'accidentat terror, com altre Sant Francesch parlava fraternal y amorosament ab els aucells, ab els arbres y plantes y fins ab les baumes y xaragalls, encantat de la obra de Deu. Ara, á n'aquell matex lloch, abstret de les remors de la natura y de la xerrameca cantadora de les aus, enterrat entre'ls llibres qu'anava component, passava hores y hores dintre la cel·la que al cim de la montanya s'havia fabricat, treballant febrós pera portar á terme son desitj tant cobejat.

En certa ocasió, haventhi passat quatre mesos seguits, mentres'ell demanava á Deu nostre Senyor que protegís la Art que li havia donat per utilitat de la santa fé católica, un fadrí de bell y agradable semblant, pastor d'ovelles, vingué a visitar-lo, qui en una sola hora que parlá, li doná tan singulars notícies de Deu y de sa divina essencia, explicantli coses del cel y de la naturalesa angélica, que un home per sabí que'l suposém y parlant sens parar dos dies arreu, no ho hauria pogut fer, segons á n'ell li semblá; y vegent el pastor els llibres qu'escribia s'agenollá y besantlos ab llágrimes als ulls, li digué que per ells, grans bens n'esdevindrían á la Iglesia de Deu; s'axecá'l jove, y ab posa profética'l benehí senyantli'l cap y tot el cós moltes vegades, desaparexent després. Esma-perdut quedá en Llull quan restá sol, y admirat repassava interiorment tot lo que aquell jove li havia dit y fet, no tornant de son embadaliment, puix may havia vist per aquells encontorns ni conexia á semblant pastor; no obstant tant dolces eran ses paraules que may s'hauria cansat d'escoltarlo. Revingut de la sorpresa, no dubtá ja de qu'aquella visita venia del cel, y s'ánima conmoguda penetrant per intensa contemplació tot lo possible de dins la essencia de les coses, axecá suauement un xich el vel del etern misteri y's consolidá en son enteniment la creació de son sistema qu'havia sigut fecondat per llum divina.

Allavors la set inestroncable de torments y mort que consumia son esperit s'axeca potenta y febrosa, per'assolir amorosa veu llunyana que li mostra bellesa immortal; son cor suspirava pensant en la passió de Christo y sentia com si li arrenquessen violentment, sols per la forsa del desitj de sofrir per son Amat.

Mor del tot á les coses del mon, les potencies adormides, viu sols l'amor á Deu, y trobantse encara tan ausent y apartat de gosarlo, crex mes y mes el desitj abressat per xardorosa flama, y endinsat en les dolures de la contemplació se li aparex Christo crucificat y en la ubriaguesa de son goig, no sap dir altres paraules que «¡Oh Bondat!» Sa compasiva ternura é inmensa caritat volgueren abressar la imatge de son Redemptor, y quedant ab la creu entre sos brassos restá confortat pera suportar el pes de les amargures que se li esperavan al portar á cap la missió que Deu li confiá.

«Senyor, vos suplic m'ajudeu en tal empresa y olvideu per sempre mes mon passat; ajuntau

en mon cor l'amor y caritat, aplanant axís el camí per quin deuen venir á Vos els infidels y tants cristians que de Vos s'han separat. Prego també pels difunts qu'esperan son repós etern per'aquest llibre de la Contemplació, perque ab vostre gracia servesca de bálsam y consol á les ánimes atribulades; feulo Senyor, arribar á les mans dels homes sincers y fidels que per ell vos glorificarán.»

En realitat se pot dir, que la montanya de Randa, escullida per'en Lluil per son retiro contemplatiu, l'adorná Deu de singulars maravelles que'l piados poble de Mallorca guarda encara per perpetua memoria. Y no debém dubtar d'aytals divines aparicions, per quant en el procés de sa canonisació comensat l'any 1612, son molts els testimonis que les suposen y declaran ensemps la devoció que's tenia á ne'ls trossos de la Creu en que Christo se li aparagué, manifestant els molts prodigis que ab aquesta devoció obrá'l Senyor.

Mentres en Llull activament treballa per realisar son noble propósit de convertir el mon, la Iglesia convoca un concili á Lyó de Fransa, en el quin se deu resoldre'l cisma de la iglesia oriental y tractar de la conquesta de la Terra Santa, y dels vicis y errors que sempre corrompan á ne'ls católichs.

Citat St. Tomás d'Aquino que's trobava á Nápol, pel Papa Gregori X á fi de que vingúes al Concili, se posá en camí convalecent d'un atach de feridura; més arribat al monastir de monjos cisterienchs de Fosa-Nova, li torná á repetir l'atach. Un xich aliviat pels bons cuidados y remeys del monjo, li suplicaren aquestos composés una exposició del llibre dels Cantars, que no pogué acabar perque li torná altre volta á repetir l'accident, y agravantse cada dia mes morí'l 7 de Mars de 1274 á ne'ls cinquanta anys d'edat.

El dia 17 de Maig de 1274 fou per Gregori X obert el segon concili de Lyó y XIV de les assembleas generals de la cristiandat, essent la mes numerosa que fins allavors s'havía reunit, puix ademés del Papa, concorregueren quinze Cardenals, dos Patriarcas llatins, sexanta dos Arquebisbes, cinch cents Bisbes y mes de mil Prelats inferiors, abats y priors. En la segona y tercera sessió predicá'l Cardenal St. Bonaventura, qui fou l'ánima de totes les conferencies.

Quan en 1261 en Miquel Paleólogo restablí l'imperi grech de Constantinopla, treyent d'allí á ne'ls llatins, manifestá prompte, vius

desitjos de reunir la iglesia grega ab la romana, á quin fi havían hagut cartas y embaxades entr'el Emperador y'l Papa. Resoltas per últim totes les dificultats, y cridat el Concili á n'aquest fi, vingueren enviats per l'Emperador dos arquebisbes y varios senadors, que á causa d'una tempestat quels atrapá pel camí, arribaren á la quarta sessió del Concili, fentse ab alegrí de tots les paus: en el Symbol hi afegiren que l'Esperit Sant procedex del Pare y del Fill, reconexeren al Papa com á Jefe Suprem de la Iglesia, abjuraren el cisma, y després de l'abracsa la fraternal entonaren el «Te Deum.»

Per desgracia no durá aquesta reconciliació, puix el Patriarca de Constantinopla no's volgué subjectar, y donant llavors l'Emperador llargues al assumpto, meresqué que l' Papa l'excomuniqués, y torná á rebrotar el cisme qui encara'ls separa de la Iglesia llatina.

St. Bonaventura, á causa del excessiu treball y fatigat per les tasques del Concili, caigué en una gran debilitat acompanyada de seguits vòmits y morí'l 14 de Juliol, causant greu trastorn á tot el Concili, qu'es tencá'l 17 d'aquell matex mes y any de 1274.

En aquest Concili entre'ls molts representants de monarcas hi assistí, invitat espressament pel Papa, el nostre rey en Jaume, qui havent demanat després que'l coronés, no hi accedí'l Papa fins que renovés la promesa del cens, fet per son pare á la Iglesia, pagant les pensions vensudes, á lo que'l nostre Rey no s'hi conformá, marxant sens esser coronat.

Entre tant en Llull esplicava son método als doctors y sabis de la illa Daurada, dientlos hi que portava una Art general que li havia sigut donada per inspiració divina perque cada hu pogués saber tota cosa natural, en tant que l'enteniment áten á la sensual que servex per totes les ciencias. Els uns se mofaren d'un home que may havia anat á les escoles y que després d'una joventut borrascosa y d'alguns anys de penitencia, pretenía enllocar tots els métodos fins llavors establerts; altres pretengueren estudiarlo, y no entenentlo, també'l despreciaren; alguns l'aculliren ab benevolencia, y tots quedaren sorpresos de la solidés de sos discursos, estenentse sa fama per Mallorca y demés dominis catalans; y tal foa la novetat del prodigi y circumstancies qu'anavan rodejant á n'en Llull, que fins l'Infant en Jaume, que residia á Montpeller, el cridá mogut de la curiositat y per l'amistat que'l lligava ab son antich senescal.

Ab greu sentiment de l'ánima s'enterá en Llull de que á principis de l'any 1275 morí á Barcelona son mestre y conceller, el venerable vell de prop cent anys St. Ramón de Penyafort; y quan á n'aquest matex any el cridá á Montpeller l'Infant en Jaume, passá á visitar son sepulcre, ahont resá fervorosament demanantli sa intercessió devant de Deu, pera que prosperés la campanya de la missió y li encomená les obres escrites, ahont hi havia tota la ciencia de sa época brillant y resplendent, sens que ningú li hagués ensenyat, y essent impossible que la millor inteligencia del mon hagués pogut apredrer en tant poch temps sens la inspiració divina.

Havent arribat en Llull devant son antich ano y senyor, feu aquest immediatament examinar sos llibres per un relligiós francescá, que sens dubte, diu el P. Pascual, fou frá Bertrán Berengari, celebrat mestre de Teología á Montpeller, qui, segons en Waddingo, era home de reconeguda autoritat científica, fentne honorífica menció en sos Anals de l'any 1287, núm. 14, y dient que morí essent sa fama molt extesa, en l'any 1283.

Entre tant en Llull conferenciá llargament ab l'Infant en Jaume, ratificantse en tot lo que ja li havia exposat á Mallorca, manifestantli ademés la ferma decisió qu'havia fet de dexar per complert els negocis temporals, fins les mes estretes obligacions de cap de familia que ja sols li restavan, y per quin objecte havia persuadit á sa muller demanés curador, pera dedicarse única y exclusivament á seguir la vocació divina que'l cridava á convertir el mon; llavors li demaná ab tota la convicció de sa ánima encesa en amor á Deu, que l'ajudés en tant noble empresa, puix necessitava'l concurs dels grans y poderosos de la terra perque l'ajudessen en sa tasca.

Son primer intent sigué fundar un monastir ahont s'hi poguessen apendrer les llengues orientals, y encara qu'avans St. Ramón de Penyafort y altres ja havían usat d'aquest medi pels qu'havían de predicar la fé de Christo entre'ls infidels, en Llull ne fé una institució, y ho adopta com un sistema necessari el fundar seminaris, ahont els missioners aprenguin les llengues, costums y modos d'esser d'aquells á qui deuen convertir. Persuadit l'Infant y animat també dels mes nobles desitjos, marxa junta. ment ab en Llull cap á Mallorca á últims del any 1275, tractant ja pel camí del nou monas-

tir qu'anavan á fundar á Miramar, havent aprovat el frá-menor, ab les mes grans llohanses, tota la doctrina qu'havía escrita en Ramón Llull.

X

Fundació del monastir de Miramar,
y sa historia.

Per un pergami qu'es trobá en l'arxiu del Monastir de la Real, consta que l'Infant á catorze de les Kalendes d'Abril, axó es en 19 de Mars de 1275, estant á Mallorca, termená les diferencies que sobre aigues tenia'l Monastir ab alguns particulars; de modo que á últims de l'any 1275 de la Encarnació, quan ja havia comensat l'any comú de 1276, era á Mallorca. Sa Altesa l'Infant en Jaume, qui juntament ab en Ramón Llull dirigían la fábrika del Monastir de Miramar. Puix qu'en Ramón Llull era també á Mallorca per aquest temps consta per un document de cartas reals de 3 dels idus de Mars, axó es el día 13, de 1275 de la Encarnació. (1) Per aquest instrument, Blanca, muller de Ramón Llull, representá al batlle de Mallorca, que son marit s'havía donat tant á la vida contemplativa, que no's cuidava de l'administració de sos bens temporals, y axí per son propi interés y de llurs fills, demaná se li destinés curador d'aquestos bens; y'l batlle, presa informació, y veyent qu'en Ramón Llull estava tant donat á la vida contemplativa que no atenia á sos bens temporals, destiná per curador d'ells á Pere Galceran (Gauserando), cunyat de l'esmentada Blanca.

En Llull al despullarse per complert y d'una manera absoluta dels negocis del món, no volgué abandonar á sa muller y á sos fills, sino que aquella doná'l pas á instancies y aconsellada per son marit; y encara que'n aquest document no's diu que fós present á Mallorca, clarament ho suposa, quan el motiu mes poderós pera donar curador á sos fills fora sa ausencia, y aquí no'n parla; y ademés la informació y averiguació d'estar sols ocupat per la vi la espiritual, no podia ferse sino observant son modo de procedir.

Arrivats, donchs, á Mallorca á últims de l'any 1275 l'Infant En Jaume y en Llull, esculliren per l'ideat Monastir, un terrer molt á propòsit,

qu'está situat en les vertents d'una montanya que toca'l mar y enfront de Catalunya; allí hi havia espessos boscos y terra conrehua, grans oliverás y molta vinya que tot fou pel Monastir, edificat á l'extremitat que confina ab la mar, y sobre una roca desde quin cim la domina.

Tot aquest terreno era una heretat del Monastir de la Real, y prenia part de la *Granja* ó lloch anomenat *Deyá* y en instruments antichs *Adlayan*, qu'era'l nom d'aquelles montanyas, potser desde'l temps dels moros. Aquest lloch de Deyá'l tenia dit Monastir per la donació que d'ell n'hi feu en Nunyo Sanchez ó Sanz, comte de Rosselló y Cerdanya, cosí-prim del rey en Jaume I, per ésser fill de en Sancho comte de Rosselló y net d'Alfons II comte de Catalunya y rey d'Aragó, y li tocá en sort aquest lloch juntament ab altres á l'esmentat comte Nunyo, per haver concorregut á la conquesta de Mallorca.

En la citada donació, en Nunyo es quedá una part de dit Mas Deyá qu'avans havia donat á Pere Mató, retenint sos drets dominicals; y com l'Infant en Jaume havia comprat dels albaeas d'en Nunyo, tots els drets qu'aquest tenia á Mallorca, per aquest titol li pertenyia l'heretat de Pere Mató, qu'está situada á la part que mira á la vila de Sóller; més com aquesta no semblá tan á propòsit com la heretat del Monastir de la Real, qu'está á la part oposada y mes á prop de la vila de Valldemosa, (1) se tractá y ajustá'l cambi d'abdues, entre l'Infant y l'abat Imbert y sa comunitat, comensant prompte la construcció de la obra.

Aquesta heretat, l'abat Imbert l'havía recuperada l'any anterior de 1274, d'en Bartomeu Calafat, en quan al domini útil y per dret de fatiga; y en el document qu'axó s'hi consigna ja hi han esmentades cases, corrals, cubes y altres additaments.

També en l'instrument del pactat cambi, que s'estipulá essent ja rey l'esmentat Infant Jaume, en els idus d'Octubre de 1276, se diu, que s'entrega al rey el Mas situat en Deyá que

(1) En documents anteriors al any 1276, he llegit, que's diu *Vall de Mossa*, y quan s'eregi en vila separada, ací se nomená *Valldemossa*; y així no té raho d'esser la idea apuntada per alguns escriptors y naturals de Mallorca que creuen s'anomená *Val de Muça* d'un moro principal que's deya *Muça*. En la divisió que de Mallorca se feu després de la conquesta, s'anomena *Jasu Mosa* y juntament ab Esporlas y Bunyola pertenyeren al Senyor en Nunyo Sanz. Mes en l'instrument del insinat concambi ja s'anomena *cum Valle de Mosa*.—Nota del P. Pasqual.

(1) Vegis el document á n'el P. Pasqual, Tomo I, pág. 212.

fou de Bartomeu Calafat, ab ses cases, horts, vinyas, arbres, aigues, etc.: sos límits son: el mar, el Mas de Examenno de Lusià y ab la serra ó montanya que la separa de Valldemosa; quins límits denotan quant s'extenia envers Valldemosa el terreno d'aquesta hisenda, essent molt mes extensa de lo qu'avuy se reconex per termes de Miramar ó Trinitat.

Lo cert es, qu'en 16 d'Octubre de 1448, els hereus de Joan Moragues donaren en enfiteusís á Bartomeu Dezmas, del Mas anomenat del Rey, de la vila de Valldemosa, un Mas anomenat la *Torra* y per altre nom *Miramar*, y confrontava en les terres del Monastir de la Trinitat; y á 5 de Janer de 1571, se reconegueren les creus divisories d'aquest predi la *Torra*, de lo restant de Félix Dezmas, desde la montanya fins al mar.

Tot lo que fins aquí s'ha explicat, copiat del P. Pasqual com ho es també lo que seguex, denota que'ls bens destinats pel Infant á la fundació del esmentat Monastir y lo que hi afegi, correspon á n'els cinch cents florins, (1) que diu l'anónim foren destinats pera la dotació de dit establiment.

Servex també pera que's vejan corroborades les clausules del Breu Apostolich que insertarém, axó es que l'Infant el dotá de sos propis bens y senyalá alguns de sos rédits; y qu'avans ja del mes de Juliol de 1276, quan l'Infant encara no era rey, al presentarlo al Papa, estava edificat el Monastir, haventhi els frares menors estudiant ja la llengua arábiga, puix consta que'n aquesta tan gran hisenda hi havian casas que habilitaren sens dubte de moment, perque no hauría sigut fácil en tan poch temps edificar pera que ja hi poguessen habitar els religiosos.

Encara que'n l'esmentat instrument del referit concambi, no s'esplica'l fi á que destinava'l rey la hisenda adquirida, no obstant el mateix rey á cinch dels idus de Febrer de 1279 confirmá al Monastir de la Real tots sos bens, y arribant á n'el Mas Deyá lo confirma y afegux: á excepció de lo que per concambi tenim de vosaltres pera'l Monastir dels frares menors de Miramar. (*)

(1) En un instrument de *septimo Calendas Majii anno 1344*, actual en la escribania de cartas reals de Mallorca, s'esplica que'l flori d'or bó ó de lley, valia vinticinch *sueldos* de moneda mallorquina que corresponen al actual valor de disset rals de velló, moneda castellana, menos sis diners.

(2) Aquest instrument es el primer en quin aquest terreno ó paratje s'anomena *Miramar*, y en els anteriors

La iglesia d'aquest Monastir fou dedicada á la Beatíssima Trinitat, de la qu'en fà gran memoria'l Beat Bamón, y encara avuy permanex bax la mateixa invocació.

Estant molt satisfet l'Infant en Jaume de sa obra, esperant ab ànsia que'ls religiosos poguessen sortir pera convertir els moros, arribá la notícia d'haver mort son pare'l rey en Jaume I, á 27 Juliol de 1276. Daneto, historiayre de Mallorca, afirma, juntament ab altres, que l'Infant en Jaume siguié á Valencia per la mort de son pare; mes el celebrat analista Zurita ho calla, advertint que'l rey en Jaume pregá á son primogenit l'infant en Pere que tractés ab amor á son germá, que'l dexava hereu de Mallorca; de modo que considerats els documents qu'havém exposats, segons els quals l'Infant en Jaume era á Mallorca pel mes de Mars y'l Setembre de 1276, atenant á la fábrica del Monastir de Miramar, que ab goig y fort desitg desitjava veurer propte terminat, devém casi considerar inverosímil que's trobés á la mort de son pare, á no sér que al saber la trista nova hagués anat á Valencia pera tributarli'ls últims respectes y tornar immediatament á Mallorca, ahont fou coronat y proclamat rey; y el 12 de Setembre del mateix any confirmá á n'els mallorquins tots els privilegis concedits per son pare. Després de coronat y proclamat rey de Mallorca, passá en Jaume á últims de aquell any 1276, al comtat de Rosselló ahont fou reconegut per Senyor, com també á Montpeller.

Arrivá despres la Butlla Pontificia confirmant la erecció é institut del Monastir de Miramar, que fou donada pel Papa Joan XX, que altres diuen ser XXI, y fou elegit en 13 de Setembre de 1276, després que al Agost anterior morí Adriá V. La data d'aquest document es á Viterbo 16 de las Kalendas de Desembre, ó sia 16 de Novembre any primer de son Pontificat, segons en Waddingo (Ann. Ord., tomo 2 in Reg. ad ann. num. 1276) treta del Vaticá, y així s'ha de donar mes fe á n'aquesta data que no pas á la que posa Mut en la Historia de Mallorca (llib. 2, cap. 3) de 16 Kandelas Octobris, puix aquella per ses circumstancias es mes fidedigna.

El diploma apostolich diu així: «Nobili viro
no se li dona pas tal nom, de manera que s'esquivocan els qui erenen que'n temps dels moros ja se li deya Miramar. Lo mes verosímil es, que ab la fundació del Monastir se li doná'l nom de Miramar, perque en realitat tot ell mira al mar.

Jacobo, nato claræ memoriæ Regis Aragonum. Laudanda tuorum progenitorum vestigia, in quibus devotionis et fidei zelus resplenduit, studiis salubribus imitans et tanquam filius benedictionis et gratiæ ad ejusdem fidei terminos ampliandos anhelans, ut, qui in terris magnitudine præemines, altum tibi locum constituas in excelsis: pro tuæ ac eorundem progenitorum animarum remedio statuisti et etiam ordinasti, ut in Insula Majoricensi, ad te jure hæreditario pertinente, in loco, qui dicitur Daya in Parochia Sancti Bartholomæi Vallis de Musa, Monasterium sive locus religiosus de tuis bonis propriis constituatur, in quo tredecim fratres ordinis minorum, qui juxta ordinationem et institutionem provincialis ministri continuè in arabico studeant, et commorentur, ut tandem instructi competenter in illo ad terras Paganorum se conferant, animarum profectibus intendentes: et ne fratrum ipsorum studium necessariorum defectus impediatur vel perturbet, quosdam redditus, ad te spectantes, ex quibus eisdem fratribus hujusmodi necessaria ministrentur, specialiter deputasti, prout in patentibus litteris inde confectis tuo sigillo munitis, plenius dicitur contineri: Unde nobis humiliter supplicasti, ut, sub protectione sedis apostolicæ et nostræ locum recipientes eundem, in quo per ministrum provincialem hujusmodi fratrum numerus jam est ad hoc per Dei gratiam institutus, et inibi per eosdem laudabiliter studio insistitur memorato, aliaque præmissa, pia intentione a te edita, confirmare de benignitate sedis apostolicæ curaremus. Nos itaque, qui tuis precibus annuentes favorabiliter, quod in hac parte per te piè ac provide factum est ratum et firmum habentes, id auctoritate apostolica confirmamus, et præsentis scripti patrocinio communimus. Nolumus autem, prout dilecti filii generalis minister et fratres ipsius ordinis cupiunt, et etiam de intentione præfacti nobilis processisse videtur, quod eidem ordini, seu præfactis aut quibuscumque aliis ipsius ordinis fratribus, vel alii pro eis, in Monasterio seu loco præfactis, vel in perceptione dictorum, proprietatis vel dominium, aut aliquod jus in percipiendo eosdem redditus, sive actio vel petitio in eisdem, aliquatenus adquiratur, ita quod professioni vel regulæ fratrum dicti ordinis propter hoc nullatenus in aliquo derogetur. Nulli ergo etc... Nostre confirmationis etc... Datum Viterbii XVI Calendas Decembris anno primo.»

Aquí's veu confirmat per la Seu Apostòlica l

projecte d'en Llull, d'instituir Monastirs, colegis ó seminaris de missioners, pera que, apresas les llengues dels infidels, anessen després á convertirlos; y d'aquí que aquest fou el primer Seminari de missions que ha sigut en la cristiandat quina gloria com á fundadors se repartexen el Beat Ramón Llull y el rey en Jaume de Mallorca fill del Conqueridor.

Tal fou l'entusiasme d'en Llull ab la fundació del Monastir de Miramar que'n molts llibres el proposa com á modelo y exemplar d'altres, y en el llibre *Blanquerna*, qu'escrigué alguns temps després, el celebrá en uns versos en el capítol 123; y del rey de Mallorca en Jaume diu en aquest mateix llibre, cap. 72, parlant de Mallorca: «Aquella illa es d'un rey noble molt sabí, que s'anomena Jaume, rey de Mallorca, qu'es un rey adornat ab moites y molt bones costums, y te un fort desitj de que Jesuchrist sia honrat per la predicació entre'ls infidels; y per axó ha ordenat que tretze frares menors estudien y apreguen la llengua arábica en un monastir anomenat Miramar, qu'está fundat y establiert en paisatge á propòsit y convenient, haventlo provist de tot lo necessari, y quan sapigan bé la llengua arábica, ab llicència de son General, vagin á honrar y venerar predicant entre'ls infidels al Beneyt Fruyt del ventre virginal de la Verge Sancta Maria; per quina honor patexin fam, set, calor, fret, pavor y fins la mort, quin estatut está allí establert per sempre.»

Respecte al Monastir de Miramar, no hi ha cap notícia positiva de que alguns religiosos anessen á predicar á ne'ls moros; més sembla que ho suposa en Llull fentne d'ell tant honorífica menció, y també sembla molt probable, que dos d'ells marxaren á Roma ab en Llull y després á les terres dels infidels. Mentres no faltaren els recursos temporals, hi pogueren viurer els religiosos; més faltant aquells, desaparequeren aquestos.

Quan en 1285 el rey Alfons s'apoderá del regne de Mallorca, allí mateix ab data dels idus de Janer de dit any, concedí y ordená'l monastir de Miramar y'l confirmá ab tots sos termes y pertenençies á ne'ls frares menors, pera que allí hi visquessen tretze d'ells segons la institució del ministre provincial d'Aragó; prometé que'ls acabaria y perfeccionaria'l monastir ja comensat, senyalantlohi cinch mil sous de rals valencians cada any, que'ls hi tenia de passar el Batlle real de Mallorca.

Ordená també que'ls religiosos diguessen algunes misses, y disposá que'ls fidels, tant en vida com en la mort, els hi poguessen suministrar subsidis á fi de que poguessen augmentar el nombre dels religiosos.

Mort ja'l rey Alfons, els religiosos menors d'aquest monastir, alcansaren de son germá y sucesor el rey Jaume II d'Aragó, una real cédula, pera qu'ls hi paguessen els cinch mil sous, ab la data de Valencia á 9 de Janer de 1291, que confirmá després á Barcelona á 10 de Febrer del mateix any.

Sembla, ab axó, estava ben dotat el monastir de Miramar, puix ademés de son territori y terme, tenfan els religiosos cinch mil sous, que potser son els cinch cents florins que'ls hi senyalá'l el rey en Jaume de Mallorca: y d'aquí's dedueix que durant tot aquest temps aná en auge'l monastir; mes pocs temps després, ó ja no existia ó estava prompte á desapareixer, perque en Lull en son *Desconort*, cant 55, ja'l plany quan parlant del modo d'instituir colegis per'ensenyarhi les llengües, diu qu'haurían d'esser segons el plan que s'havia seguit pel de Miramar, y afegex: «e conciencia naje qui ho ha afollat.» Segons axó, quan el rey en Jaume recuperá son regne de Mallorca, per la entrega que d'ell n'hi feu el rey en Jaume II d'Aragó á las calendas d'Agost de 1298, ja trobá'l monastir de Miramar en tal estat que no'l pogué restablir.

En un instrument firmat á Mallorca per Berenguer de Fabra y Jaume Puig, notaris, en 15 de Juny de 1396, se diu que'ls frares menors desempararen el monastir de Miramar, y que per aquesta causa havia tornat á poder del rey, puix axís ho havia previngut en Jaume á la seva institució y en Alfons en la citada confirmació.

Desemparat, donchs, el monastir de Miramar y tornat en poder d'en Jaume son fundador, ne feu aquest donació, el mes de Mars de 1299, ab totes ses pertenençies al abat y Monastir de la Real, ab la obligació de tenir allí constantment dos monjos pera que sempre que poguessen celebressen misses per sa ánima, per la de sos pares y per tots els fidels difunts; y'ls límits que'n aquesta escriptura s'hi senyalan son: que limita ab l'honor de Deyá del propi Monastir de la Real; per altre part ab el mar; per altre ab la montanya de Guillém Cerdá, que la tenia en feu pel Monastir de la Real, y per altre ab el Mas de Pere Ferrer que fou de Exíméno ó Jimeno de Llusia.

El rey Jaume III de Mallorca, net del anterior y esmentat Jaume de Mallorca, confirmá aquest lloch, á 16 de Novembre de 1337, á ne'l Monastir de la Real; y aquest Monastir, á 12 de Desembre del mateix any, cedí á l'Infant en Ferrán, germá del Rey, les cases y edificis, la capella, hort y jardí qu'están junt á dites cases, y la font que hi ha en el jardí; l'Infant, no obstant, s'obliga á tenir alla dos capellans pera que celebressen les misses que'n la primera concessió havían de dir els dos monjos; y axis á ne'l Monastir de la Real li quedaren les terres y tot el terme de Miramar, y'l P. Pasqual diu que'n el seu temps, de tota aquesta grossa porció de terres sols un petit dret n'apercebia'l Monastir de la Real, sens que se s'apiga com s'ha extraviat tot lo demés.

En el citat instrument de 15 de Juny de 1396 consta, que les cases, capella, hort y jardí de Miramar, les doná'l rey Joan I d'Aragó, quan aná á Mallorca, á fra Guillém Escolá, ermitá que ja vivia allí, y á ne'ls sacerdots Joan Sanxo y Nicolau Cuch. Aquestos, en 6 de Desembre de 1400, lo cediren al Prior y monjos de Cotalba del regne de Valencia, de la ordre de Sant Geroni, y en vista d'aquesta cessió el rey en Martí á 17 de Janer 1401 el concedí á ne'ls religiosos gerónims que allí visqueren per algun temps. Haventho desemparat els gerónims, quedá com Priorat del Patronat real, y fou unit á la rectoria de la vila de Muro ab lletres pontificias; obtingué aquest priorat, juntament ab la rectoria, el P. Gonzalo Esplugues, abat de Fitero de la ordre cisteriense, ab despatx del rey en Joan II d'Aragó, y se li doná possessió á 13 de Novembre de 1477, y haventli sigut disputada aquesta possessió, se li reíntregá per despatx del rey en Ferrán V á l'Agost de 1499, segons se pot veurer en l'Arxiu real de Mallorca. El mateix rey Ferrán l'havia donat en 6 de Desembre de 1492, als preberes Dr. Bartomeu Caldentey y Francisco Prats.

A 20 d'Abril de 1559, el rey Felip II ho doná á fra Antoni Castanyeda, pbre. y ermitá, qui ja ho tenia avans per cessió particular, y á sos companys ermitans y a ne'ls que'l succehissen. El P. Pasqual acaba aquesta relació, dient que després creu que hi estigueren religiosos dominichs, y en son temps estava á mans d'un particular, essent avuy propietat de l'arsiduch Salvador d'Austria.

Concepció filosòfica luliana

Esperonada la intel·ligència del Beato Ramón Lull, per poderosa forsa d'abstracció, innata en tot enteniment humà, ensemps que il·luminada per claror divina, cercà afanyós pera l'home'l modo d'entendre y escorcollar les coses mes semblant al de Deu. El Sér Suprém, contempla en sa propia essencia infinita totes les coses; d'aquí que per la intelecció, sols necessita d'una sola y única idea que's confon en son propi sér.

Les demés intel·ligències, en tant son mes perfectes en quant s'abostan mes á la intel·ligència divina; axó es, en quant ab menos idees comprenen mes coses.

Concebí donchs el Beat, l'enteniment mes sintetich d'entre'ls dels homes, al crear sa Ars Magna ó Ciencia Universal.

Ell trobá'l llas d'unió, ab quin lligá y armonisá totes les ciències particulars, comprenent dins la ciencia trascendental, principis reals, necessaris, evidents y universals, que'ns donan la mida justa y exacta, pera manifestarnos el nombre y la veritat ó certesa dels principis pertencents á cada ciencia particular. Convé advertir y tenirho molt present, que'ls principis lulians no son l'origen de les veritats, sino'l motllo en quin debèm encabirhi els diferents conceptes pera trovar la veritat; com tampoch en ells hi podrém cercar la certesa ó existencia de lo contingent y singular.

Pera bastir l'edifici de la Ciencia Universal, son fonament s'ha de basar precisament en alló en que convingan ó tingan de comú totes les coses cognoscibles: lo infinit y lo finit, lo espirital y lo material, lo real y lo ideal, objecte tot de la ciencia; y com que totes les coses contingents, de les quines n'es format l'univers, ab llur llarga é indefinida diferenciació, convenen entre sí y ab el Ser realíssim, infinit y espirital per essencia, bax la rahó d'*ens*, en sa mes gran generalitat prescindint de sí es real, objecte de la Metafísica, ó purament de rahó ó possible, objecte de la Lògica, d'aquí que la Ciencia Universal ha de mirar l'aspecte mes general del *ens* ab llurs principis.

Deu, substancia simplíssim, necessaria y eterna, causa primera y eficient, ab poder, sabiduría y bondat infinits, única perfectíssima, quin enteniment es font y origen de les *essències* y sa voluntat arrel y principi de les existències,

es el Creador de tots els sers qu'existexen ó poden existir; els mons, real y possible, están sots son poder infinit. Ara bé, segons afirma St. Tomás y ab ell tots els teolechs, Deu estampá en ses creatures, encara que *multipliciter et divisim*, uns matexos principis que resultan esser les perfeccions divines, pera que'n certa manera, *aliqua liter*, la naturalesa creada fós la petjada y la imatge de la Naturalesa increada; puix els atributs y dignitats de Deu, son també'ls atributs de tota creatura, ja que d'una manera ó altre totes ne participan á pesar de llurs limitacions y deficiències; y fins la que ocupa l'últim grahó de la perfecció y l'últim lloch en la inmensa escala del *ens*, reflexa admirablement la sabiduría, bondad, grandesa, poder, etc. de Deu, puix l'acte creador en sa mínima expressió, revela y presuposa en la Causa primera totes aquelles perfeccions que segons nostre modo finit d'entendre son innumbrables, encara que realment en Deu se confonen totes ab sa propia essencia.

De tot lo exposat se'n dedueix que Deu, principi y causa de totes les coses, traspasá d'alguna manera sos principis constitutius á les creatures, essent indiferent que aquestes sian reals ó possibles, puix llurs propietats y caràcters essencials son iguals en uns y altres, sens que hi hage transició de cap mena pera passar dels primers als segons, y per lo tant, queda borrada la ratlla y aplanat l'abim que les escoles posaren entre'l nom real y el possible.

L'espirit humà, diu en Balmes, forsat per un instint intelectual, busca'l modo de reduir la pluralitat á la unitat, de recullir, per dirho axís, la veritat infinita de les existències en un punt d'ahont totes ragin y ahont se confonguin. L'enteniment conex que lo condicional s'ha de refondre en lo incondicional, lo relatiu en lo absolut, lo finit en lo infinit, lo múltiple en lo qu'es hui. Mes aquesta ciencia universal, sols la podrém obtenir quan gosarém de la visió beatífica: en el cel contemplant á Deu cara á cara, conixerém totes les coses fins les mes particulars é individuals per son matex origen, perque la semblansa intelectiua que'ns donés el coneixement de lo contingent y de lo necessari, de lo singular y de lo universal, de lo relatiu y de lo absolut, de lo condicional y de lo incondicional, seria la semblansa *total dels ens* y *de ses diferències*, y tal semblansa no pot esser sino la naturalesa infinita, qu'es el principi universal y la virtut activa de *tot l'ens*.

Mes en aquest món, encara que la potencia intel·lectiva com a tal, pugui conèixer totes les coses, això es, sia comprensiva de tot l'ens: no obstant lo singular y lo contingent no's coneixen sino per la experiència, y com l'objecte propi y adequat de la ciencia sia lo universal y lo necessari, de cap manera es possible en aquesta vida reduir á la unitat exes dues menes de conèxements.

El nostre modo natural d'entendre es per medi dels sentits, quins presenten lo contingent y lo particular á les facultats cognoscitives, y quan l'enteniment s'apodera de lo que li han portat les facultats inferiors, y sentits corporals ab sa forsa generalisadora y abstractiva innata en éll, forma's universals, objecte de la ciencia y'ls quins fecundan nostra intel·lecció. Aquest método experimental é inductiu ensenyat pel Aristótil y acceptat per tothom com á única font de nostres conèxements, no'l nega'l nostre Beat Ramón, sino pel contrari que l'admet y perfecciona; y héus aquí lo que'n diu éll la pujada del enteniment.

Una vegada arribat al cim, agafantse ab les idees arquetípiques de Plató, les trova en les perfeccions ó atributs de Deu, origen de tots els sers. Al emprendre llavors la baixada continuant axís l'incomplet sistema deductiu del filosof de la Academia, s'adona de que'n Deu, els matèxos eran els principis del esser que'ls de conèixer, establint també pel enteniment humá y com á basa de conèxement, els atributs ó perfeccions de Deu, que contrets y especificats están en totes les criatures. Al establir el Beat aquestos principis ó idees universals, no'ls proposa com *origen y font* que comprenguin *totes* les veritats, sino qu'estant essencial y eminentment en Deu y virtual y d'algun modo en la creatura, d'aquí'n dedueix que'n tant será veritat una cosa, en quant se conformi ab les idees arquetipes de les perfeccions de Deu, suprema rahó de tot lo contingent.

Aixís com l'home es un compost de materia y esperit, també dues son les fonts de la ciencia humana: els sentits del cós y les potencies de l'ànima. El procediment experimental é inductiu, ó sia'l conèxement adquirit per medi dels sentits, es mes fácil que'l procediment deductiu ó ontològich, no obstant aquest es mes noble y ab éll s'atanyen mes veritats.

La definició d'un principi lullá, no es purament la expressió d'un fet particular, contingent, sino d'un fet universal y necessari, puix encara

que d'algun manera tinga lloch en la creatura ó en un fet particular, contingent, no's pren primerament com á principi de la Ciencia Universal per aquesta rahó, sino que primerament se pren perque passa en Deu, y en conseqüència d'una manera necessaria y universal.

El món científich estava dividit entre'l sistema empírich d'Aristótil y'l sistema ontològich de Plató. La ciencia ó doctrina del primer, te per objecte'ls sers ó *ens reals* y'l llur ordre, qu'explica pels tres principis: materia, forma y Motor suprém. La del segon, te per objecte principal les *idees eternes*, que'l diví Creador del món mira á fora de les coses, ja sia en son Enteniment, ja fora de son Enteniment, com diuen altres, y segons les quals crea tots els sers reals á fi d'estampar en élls sa propia Bondat.

La distinció del *ordre real* y del *ordre ideal*, que's basa en la universal dels *ens real* y *ens ideal*, fa que'ls dos sistemes del Liceu y de la Academia sian oposats, si's miran particularment; mes units els dos, encara que singularment s'oposin, están continguts en la ciencia universal de *tot ens* y *tot ordre*, completantse axís l'un á l'altre y obtenint la unitat.

Aquest es el *clou* de la concepció filosofica del Beat Ramón Lull: enmaridar l'Aristótil y Plató.

«De consegüent el sistema de Plató y Aristótil, encara que oposats entre'sí, con l'ens real y l'ens ideal, concorren armònicament á proporcionarnos la ciencia universal del *ens*. Puix Plató, ó millor, el verdader exemplarisme, nos ensenya las rahons eternes exemplars y la suprema y eterna Causa eficient y formal dels sers que l'Aristótil escorcolla en llur realitat intrínseca, mes sense buscar sublimament en Deu els eternes exemplars dels matèxos;» axís s'explica'l sabi tomista de nostres dies Ernest Dubois, en sa obra monumental «De Exemplarismo Divino,» explicant la concordia entre'ls sistemes de Plató y Aristótil (vol. I, pla. 419).

Diu en Tiberghien en sa «Introducció á la Filosofia y Preparació á la Metafísica»: «Pera tenir complet el sistema de la ciencia, elaborat per la Grecia, convé juntar á Plató y á l'Aristótil: aquest será'l problema de demà. Lo qu'está descuidat en l'un, se troba continuat y acabat pel altre. Pero'ls principis superiors son comuns.»

El gran crítich Lange, havia escrit aquestes paraules: L'Aristótil y Plató essent de bon trós superiors, per llur influència y valua, als filo-

sophs grechs de qui s'han conservat les obres, se comprendrà fàcilment que se'ls hage volgut oposar l'un á l'altre, com els representants de les dues principals tendències de la filosofia: la especulació *à priori* y l'empirisme racional. A dir veritat, l'Aristótil está bax l'estreta dependència de Plató. La sistema qu'ell ha creat, sense parlar de ses contradiccions internes, unex á l'apariencia d'empirisme tots els defectes de la concepció del món socràtic-platónich, defectes que alteran en son origen el procediment emprich. La unitat y la estabilitat que Plató buscava afora de les coses, l'Aristótil nos las vol mostrar en la diversitat mateixa d'axó qu'existex. Y en el método d'investigació que l'Aristótil te la costum d'emplear s'hi veu clarament la influencia preponderant de les idees platonianes.

En una paraüa, ajuntant el Doctor Arcan-gélich als dos pols del pensament humá, nos ensenyá que si s'puja de lo sensual á lo intelectual ab Aristótil, també's baxa de lo intelectual á lo sensual ab Plató, y completant les doctrines de l'un ab les del altre, assentá la llegitimitat de la pujada y de la baxada del enteniment; més com lo philosoph de la Academia dexá incomplert son sistema, d'aquí que al fer teórica y prácticament el Beat Lull, la baxada de la rahó, digués que sa filosofia comensava allí hont acabava la de Plató. Y diu el nostre Mestre, que'ls qui comensan per la pujada son mes subtils y treuen mes fruyt de llurs treballs, que'ls qui comensan per la baxada; però comensant per la pujada de lo particular ó la universal, de lo sensual á lo intelectual, al efectuar després la baxada adquirirem un conexement mes exacte y complert de les coses particulars y sensuales, que'l que adquiriam mentres anavam pujant.

En moltes qüestions s'han d'emplearhi els dos métodos ó procediments sobre tot aquelles en que tenen lloch lo que'n l'escola luliana s'anomenan *Punts transcendentis*. Diu el P. Pasqual: «El punto transcendente es el exceso, que una potencia humana tiene sobre la otra, por el que juzga mejor de un objeto, que otra, que no puede penetrarlo por ser inferior..... El primer modo de puntos transcendentis se experimenta en que, reparando la vista v. gr. en una piedra, no percibe sino los accidentes de su esfera, y no ve la substancia, ni los simples elementos ó partes de ella, ni su mixtion y composicion; el tacto también, cuando la toca, no advierte sino su frialdad y pesadez, y le parece

que no hay más de lo que percibe; y así de los demás sentidos; en esta suposición el entendimiento, como unido con estas inferiores potencias, naturalmente se inclina á juzgar según las parece y le inducen, pero, por el punto transcendente, con que las excede, conoce que no puede haber accidente sin substancia; que no pudieran los elementos, ó partes, sin una perfecta mixtion llegar al fin de su compuesto, y que no puede estar solo un elemento simple, porque es precisa su mixtion en cada individuo natural; y así va discurriendo y juzgando sobre lo que no perciben las inferiores potencias.

»El entendimiento tiene aun mayor dificultad en el segundo modo de transcendencia, porque se ha de sujetar á sí mismo, v. gr., como por sí no conoce otro modo de entender que el suyo, que depende mucho de los sentidos, usa de fantasías, y es sucesivo en el discurrir, percibiendo solo una cosa después de otra: cuando considera al Angel, le parece que este no tiene otro modo de entender; pero reflexionando que es espíritu no unido con cuerpo alguno, y que está en superior graduación, juzga que le conviene más excelente modo de conocer. Cuando considera también las perfecciones de Dios, las concibe como distintas; pero por ser infinitas, las juzga indistintas. Si mira á la Sabiduría Divina, que no puede engañarse, sabiendo qué hombres se salvarán, le parece que por precisión han de practicar éstos las obras buenas y salvarse; pero si atiende á la Justicia, que solamente premia las hechas con libertad, le parece que la práctica de ellas está libre en los hombres, y por consecuencia, con una perpétua contradicción, le parece que son necesarias y libres; pero considerando la infinita igualdad é identidad de la Divina Justicia y Sabiduría, trasciende aquella aparente contradicción, y juzga, que por ser necesariamente iguales, las operaciones de los hombres igualmente son libres por la justicia, que infalibles por la sabiduría, que sabe, que ellas se ejecutarán libremente; sin que se requiera otro fundamento, para entender, que la infalibilidad de la Divina Sabiduría y Voluntad no quita la libertad á los hombres, ni éstas las priva de su infalibilidad.

»La necesidad de saberse regular el entendimiento en estas transcendencias, para no errar el juicio, es bien notoria; porque sin ella no se adaptará su modo de conocer al modo de ser de las cosas, pues muchas, quanto á su ser, exceden á la percepción de los sentidos y de las

potencias; y sin esta adaptación faltara medio oportuno para el fin de conocerlas; por cuya razón el B. Lulio en la citada *Arte inventiva* puso por primera regla la de el *modo de ser y de entender*. La misma adaptación y trascendencia da á conocer, que, si bien de muchísimas cosas es necesario tener experiencia por el sentido, es preciso también, que esté fundado el entendimiento en muchas necesarias máximas que no se comprenden en la experiencia ni sentido, para no errar el juicio, que sigue al experimento ejecutado; porque, aun en las cosas sensibles, si resuelve que no hay en ellas sino lo que perciben los sentidos y aprehende la imaginación, va muy errado, por no trascender; porque en cada una de ellas hay mucho más, y con más modos de lo que perciben estas potencias, según demuestran los superiores principios, que sabe el entendimiento; y por eso se ha advertido, que en la investigación han de ir unidos el ascenso y descenso.»⁽¹⁾

Si'l mon real visible es una figura y una imitació del mon real dels atributs divins, el mon ideal humà te d'esser igualment en certa manera una imatge del mon de la Inteligencia divina; y com en Deu el Sér y l'Enteniment son una sola y mateixa cosa, els principis del sér de las cosas serán pera nosaltres además els principis del conexement de les matexes.

En la baxada del enteniment la veritat s'atany per medi de la contracció y especificació dels principis universals, puix Deu es l'Esser per essència, y la creatura es l'esser per participació.

«Luego los términos ó principios y fundamentos del Arte luliana, diu el P. Pascual, son universales, pues convienen á todo lo que tiene sér, que es Dios y criatura; son también principios reales, porque realmente son atributos de dichos extremos; son primitivos, porque son la raíz de todo el sér, y no se derivan de otros; y finalmente, son necesarios, porque sin ellos no pudiera ser Dios, ni menos la criatura, pues ésta en tanto puede ser, en cuanto es una imitación ó semejanza de Dios.

«Por la misma razón estos atributos son los principios de conocer todas las cosas, pues, según el axioma filosófico, los principios que pertenecen al sér son los de conocer el sér de las mismas cosas; y con gran fundamento se asevera esto de los principios Lulianos, porque,

perteneciendo realmente á Dios, en tanto puede haber en él algún predicado, así según su esencia, como operación, en cuanto es bueno, grande, etc., pues solo puede convenirle por ser tan noble y perfecto, que no se puede concebir otro mejor, lo que no puede ser sino por razón de la bondad, grandeza, etc. de Dios: por esto el medio de conocer si algún predicado compete ó no á Dios, es ver como conviene con la bondad, grandeza etc., que son los colores y la luz para descubrir lo que se busca en el Supremo Bien.

»A este modo se ha de discurrir proporcionalmente de la criatura; porque, como ésta en tanto tiene sér en cuanto participa é imita las divinas perfecciones, ó contiene las semejanzas ó vestigios de ellas, en tanto naturalmente le puede competir algún predicado, así según su sér, como según su operación, en cuanto conviene con la bondad, grandeza, etc., que contiene como semejanzas de las divinas perfecciones; porque, siendo estos sus atributos en los que más inmediatamente participa el Sér de Dios y más propiamente lo imita, deben ser la razón primitiva y fundamento principal de lograr cualquiera predicado, pues todo su sér y operación natural no puede ser otra cosa que una participación é imitación del Sér y operación divina; y como todas las criaturas participan é imitan el Sér de Dios, sus perfecciones criadas, que son las semejanzas de las divinas, son el medio fundamental de conocer lo que compete á cada una.»⁽¹⁾

XII

Exposició de la Ars Magna, ó sia del Sistema científich lulia.

La art luliana es un método intelectual per medi del que pot creure's y trobar's ordenadament la veritat en tota cosa inteligible.

La lógica, únicament dona regles pera discorrer d'un modo general pressuposant conexements anteriors ja per definir, dividir, etc.; més la art luliana, además d'aquest modo de discorrer que pren de la lógica y perfecciona, exposa ls fonaments generals, sólits y certs en quins s'apoyan les veritats *in omni scibili*. Y perque la art luliana auxilia mes la indigencia del enteniment, per só excedex principalment á totes les altres y als diferents metodos de lógica; ja que

(1) Examen de la Crisís del P. Feyjo sobre el «Arte luliana» vol. II, plans. 119-121.

(1) Examen de la Crisís del Rmo. P. Feyjo sobre el «Arte Luliana» vol. II, plans. 9 y 10.

la experiència nos ensenya, que l'enteniment humà necessita apoyarse en solits fonaments y principis per discorrer, y allavors va deduint lo desconegut de lo conegut: per quina rahó es mes util y necessari aquell método, que ja éll matex exposa á l'enteniment aquestos principis y fonaments.

Ademés, encara que l'enteniment abandonat á si matex, comensa son conexement per medi dels sentits, de quin modo sols percebex lo particular pujant després á lo general; no obstant perque aquest procés es llarch, trevallós y difícil, y en l'enteniment hi há certa forsa y propensió que lo inclina á les nocions generals, y com una llum innata pera percebreles; d'aquí que's considera mes util metodo per instruir, aquell que exposa á l'enteniment els principis y fonaments generals, de quins mediant d'altres especials, s'arriba fins al conexement de lo particular. Aquest es certament el metodo que vol y desitja en Francisco Bacó de Verulam, celebrat entre'ls moderns filsofhs, en lib. de Augmen. Scienciar.; puix en el llibre III cap. I busca que's designi alguna ciencia, que sia'l receptácul dels axiomas que no sian propis d'alguna ciencia particular sino que sian de totes en comú; mes aquests principis deuen esser de tal naturalesa que tingan certa forsa primitiva y sumaria pera totes les ciencies; mes aquesta ciencia que compregui tals principis, deu esser universal y com la mare de les demés ciencies. També, y en la mateixa obra, llibre VI, cap. II, prescriu, que'n el modo d'ensenyar deu partirse d'un principi summo per aquesta ciencia universal, per instruir á l'enteniment en aquestos primitius y fonamentals principis.

Aquest metodo, art ó ciencia general deu exposar els principis, fonaments y axiomas generals, pera que l'enteniment, fecondat per medi dels matexos, pugua conixer totes les coses cognoscibles: d'aquí se'n seguex que reduintse tot lo inteligible á Deu y á la creatura, els principis que per dit metodo s'establexin deuen esser absolutament generals per Deu y per la Creatura; y com tot lo que d'inteligible en ab dós hi há, es en quan á llur *sér* ó en quan á llur *operació*, per lo tant els principis deuen esser tals, que'n ells matexos se fundi y d'ells matexos se'n deduexi tot lo que pertonex al *sér* y *operació* de Deu y al *sér* y *operació* de la creatura. Y com que també'ls principis del *sér* son els principis del *conexer*, perque cualsevulga cosa es coneguda per les matexes rahons per les quals

té son *sér* y sa *operació*, d'aquí que aquestos principis generals deuen esser rahons generals de *sér* y d'*operació* no sols en Deu sino també en la creatura, axó es, rahons generals per les quals Deu y la Creatura tenen son *sér* y son *obrar*.

Les máximes ó proposicions generals son formades per simples termes generals, que corresponen y signifiquen els simples y generals principis de les coses; y perque no pot esser coneguda la veritat d'aquestes proposicions generals sens que s'ian coneguts els termes simples de les matexes, deu tenirse primerament noticia dels simples principis generals de les coses cognoscibles pera que s'ian entesas les máximes y proposicions generals; y perque aquestas proposicions generals están formades segons les habituts dels matexos termes, per'axó es deu tenir noticia de les generals habituts, que mutuament es tenen els principis generals de les coses.

Axís donchs, per entendre tal sistema es requerexen:

- 1.º Establir principis simples y generals que convingan á Deu y á la creatura, y que'n ells hi hagi la rahó fonamental de sér lo que son tant Deu com la creatura.
- 2.º Que s'esplicuin y defnixin aquestos principis, exposant la naturalesa y propietats de cada hù de per sí.
- 3.º Que s'exposin les habituts generals dels matexos, pera que ab elles pugan formarse les proposicions y máximes generals.
- 4.º Que dites máximes s'ian determinades, determinant el modo com deuen esser formades combinant els termes ó principis simples segons llurs propies habituts.
- 5.º Que les regles s'ian prescrites, segons les quals se fa'l devallament dels esmentats fonaments y principis generals pera manifestar les veritats particulars de les coses inteligibles.
- 6.º Essent tots els predits fonaments generalíssims, y no fentse la devallada dels matexos fins á lo particular, sino mediant els principis especials, s'ha de donar noticia d'aquestos altres termes ó principis especials que son mes generals que lo demés.

7.º Que s'esplicuin també aquestos termes especials per llurs definicions, manifestant llurs propietats.

8.º Que s'ian manifestades llurs mutues habituts y respecte als principis generals, pera que mediant els matexos, pugua ferse la devallada á lo particular, y formar les máximes especials, ó locucions ó sentencies, etc.

9.º Que sían exposades les esmentades màximes especials, explicant el modo com deuen formarse.

10.º Que sían proposades les regles, per quines totes aquestes coses deuen aplicarse pera trobar la veritat en lo particular.

En resúm, consistex la Art Magna en els *principis* ó termes universals que's proposan en les *Figures*; en les *definicions* d'aquestos principis; en les *condicions*, que son les proposicions formades dels mateixos termes; en les *regles* que prescriuen el modo de discorrer, y en la *aplicació* de tota aquesta universalitat á les matèries particulars pera descobrir la veritat que's busca.

Prescindirém de les figures, taules, arbres, esquemes y demás signes qu'usa'l Beat, pera ajudar á la imaginació y memoria, esplicant sencillament el nervi del sistema.

Els termes ó principis universals son absoluts y relatius; els primers els posa en la figura A, y els segons en la figura T. En la «Art compendiosa» y demás llibres que'n aquesta segueixen, á la figura A hi posa setze principis y á la figura T quinze; y en la «Art inventiva» y demás qu'escrigué, posa nou principis á cada figura; mes axó no es obstacle, perque ab els nou principis absoluts y ab els nou relatius ja se sosté tot l'edifici de la Ars Magna

Els nou principis absoluts de la figura A senyalats ab llurs lletres corresponents son: B Bondat; C Grandesa; D Duració; E Poder; F Sabiduría; G Voluntat; H Virtut; I Veritat; K Gloria. Els principis relatius de la figura T ab llurs lletres corresponents son: B Diferencia; C Concordancia; D Contrarietat; E Principi; F Mitj; G Fí; I Majoritat; H Igualtat; K Minoritat.

Aquestos principis simples que'n les referides figures s'exposan, son generals y comuns á Deu y á la creatura, perque importan tots, excepte la *contrarietat* y la *minoritat*, perfecció estant en Deu qu'es la suma perfecció; y s'hi afegex la *contrarietat* y la *minoritat* que son propis de la criatura, pera que mes facilment s'entenguin llurs propies habituts, com habitut de Deu y de la creatura.

La creatura es certa imatge de Deu, de tal modo que'n tant te sér en quant imita'l sér de Deu, y essent semblant á n'ell, necessariament hi te d'haver en la creatura semblantses de la perfecció de Deu, axó es, bondat creada, grandesa, duració, etc., semblants á la bondat, grandesa, etc. de Deu. Y axó es manifest, perque no

hi ha dubte, que les creatures en quant son creatures, son bones, com moltes voltes ho repetex St. Agustí contra'ls maniqueus, y en el Génesis se diu á totes les coses creades per Deu que son bones, luego la creatura te'n sí la bondat semblant á la bondat de Deu; y com que totes les perfeccions de Deu son completament iguals, al posar la bondat de Deu á la creatura una bondat semblant á la seva, també la grandesa, duració, etc. li posan una grandesa, duració, etc. semblant á les d'Ell.

D'aquí's pot veurer, que'ls principis simples y fonamentals de la Ars Magna son les perfeccions ó atributs de Deu, y com que aquestos son infinits, infinits son els principis del sistema luliá.

Tot lo que hi ha en Deu, hi es per rahó de la bondat, grandesa, duració, etc., puix essent éll un Sér d'infinita perfecció, tot lo que'n éll hi ha deu esser bó, gran, etc. y res hi pot haverhi en ell que no sia bó, gran, etc.; del mateix modo, tot lo que hi ha en la creatura, hi es per rahó de bondat, grandesa, etc. y res hi pot haverhi á n'ella que no sia bó, gran etc., s'enten proporcionalment, perque en tant hi ha sér en la creatura en quant imita'l sér de Deu y es semblant á n'Ell. Per lo tant, els esmentats principis simples son per Deu y la creatura, generals rahons de sér, y per consegüent generals principis y rahons pera conexas tot lo que's referex á Deu y á la creatura, de tal modo que d'aquestos principis se'n pugan deduir y trobar totes les veritats que respecte de Deu y de la creatura's busquin, perque'n abdós s'hi deu trobar tot lo que es bó, gran, poderós, etc.

Además, aquestos principis simples s'expliquen en la Art luliána, exposant llurs definicions, pera que sían conegudes llurs propietats y tot lo que á cada una d'elles convé. També son manifestades llurs habituts, mediant els principis relatius, axó es: la diferencia, la concordancia, la contrarietat, etc., perque aquestos, per lo mateix que son relatius, indican respecte y habitut dels uns als altres.

Els principis relatius, excepció feta de la *contrarietat* y *minoritat*, també signifiquen primariament les perfeccions de Deu y secundariament les proporcionades de la creatura, per lo que, donada la universalitat de la Art, axís com la figura A primariament signifiqua á Deu, y secundariament l'*ens* ó sér universal y els seus termes les perfeccions universals ó trascendentals que li son propies, axís també els termes de

la figura *T* primàriament signifiquen les perfeccions de Deu y secundàriament les proporcionades á la creatura; y encara que la *contrarietat* y *minoritat* no son en rigor trascendentals perque ni convenen á Deu ni son essencials á l'*ens*, no obstant tenen una universalitat proporcionada y servexen pera conexas á Deu per la oposició que diu la *contrarietat* á la *concordancia* y la *minoritat* á la *majoritat* ó summa perfecció.

Aquelles habituts á n'axó poden esser reduïdes: que tots els esmentats principis, excepte la *contrarietat* y la *minoritat*, son iguals y concordan mutuament; y d'aquí se'n dedueix, que tots d'ells matexos y dels altres mutuament, se predicen en concret; exemple: la bondat es gran, la grandesa es bona.

Dels esmentats principis se'n formen les màximes ó proposicions, que'n llenguatje lullí s'anorenan *Condicions*, segons llurs habituts, y'l modo com deuen formarse es predicant un principi d'un altre segons la mutua concordancia.

Finalment s'exposen les *Regles* que deuen aplicarse pera trobar la veritat.

Definicions, Condicions y Regles, héus aquí'ls tres peus que aguantan tot el sistema científich lullí.

Pera mes claretat del sistema afegirém que la figura *T*, es la figura instrumental de la Art, puix mitjansant els seus triànguls forma l'enteniment les màximes de quines dedueix sos discursos y obra'l camí pera devallar dels universals á ne'ls particulars, no á lo individual y concret. Bóserá, donchs, que donguém una idea d'aquestos triànguls.

Al triàngul vert que conté la *diferencia, concordancia y contrarietat*, s'hi afegexen aquestos térms: *sensual y sensual, sensual é intelectual intelectual é intelectual*, pera que se entengui que tota diferencia, concordancia y contrarietat entre aquells extrems, essent cada una d'aquestes especíes generals.

En el triàngul roig que conté'l *principi, mijt y fi*; al ángul de *principi* s'hi ajuntan aquestos térms: *causa, quantitat y temps*, perque tot principi ó es de casualitat, v. gr: l'eficient, materia, forma y causa final; ó es de cantidad, en que comensa'l quan; ó es de temps en quin comensen les coses á durar y existir; y axís van compresos tots els principis tant substancials com accidentals.

Al ángul del *mijt* s'hi escriuen aquestos: *conjunció, mesura, extremitat*; perque tot *mijt* ó es d'unió, que les parts s'unexen en el tot y'l fi s'alcansa; ó es de mesura, per'ahont se reglan y midexen les iguals y desiguals distancies; ó es medi entre dos extrems pera situarse entre élls. Al ángul del *fi* s'hi troban aquestos: *perfecció, terminació, privació*, perque tot fi ó es de perfecció á que s'ordena y en quin s'aquieta'l principi per haver lograt ja son complement; ó es de privació que priva'l sér; ó es de terminació, en que's termina la extensió de la cosa.

En el triàngul *groch* de *majoritat, igualtat y minoritat*, s'hi veuen aquestos: *substancia y substancia, substancia y accident, accident y accident*, perque tots aquestos respectes se troban entre'ls esmentats extrems.

S'advertex que'n la figura *T* de les Arts de la primera clase ne hi han altres dos triànguls: el primer de *Deu, Creatura, Operació*, que compren tot lo conocible per l'enteniment humá; y l'últim d'*Afirmació, Dubte, Negació* que's l'universal medi ó modo de procedir l'enteniment, perque conex, passant del dubte á la negació de lo que repugna, y afirmació de lo que convé; y pera'l proposat devallament al térme *Deu* s'hi afegexen aquestos: *unitat, essencia, virtuts ó atributs*, que's lo que's pot considerar en Deu; al de *Creatura*, aquestos: *intelectual, sensual, animal ó humana*, en que's compren tota la varietat de creatures; y al de operació aquestos: *intelectual, natural, artificial*, que son tots els modos d'operació. En l'últim triàngul d'*afirmació, dubte y negació*, s'hi escriuen aquestos térms: *ens, non ens, possible, impossible*, perque'ls dits actes sols poden terminarse á n'aquestos objectes.

De la contextura de la figura *T* se conex que tot lo que té sér, se reduex á n'ella y está contingut en la generalitat de sos termes, á ne'ls que s'hi afegexen els altres especials pera explicar sa extensió y descobrir ses especíes per quin medi se fa'l devallament de lo general á lo especial en la práctica aplicació de la Art.

Definicions. El Beat únicament demana pera definir una cosa, manifestar alguna propietat de la cosa definida, encara que no li sia essencial; es suficient que á n'ella sola li convinga per rahó de sa naturalesa; per exemple: definex el foc per'esser calent, encara que l'escalfar no li es essencial, sino propietat natural.

Per entendre la veritat y exactitut d'aquestes

definicions s'han de mirar y considerar unicament en ordre al principi que's definex segons sa pura y precisa naturalesa, ó segons lo que li pertany *ex natura rei*, sens considerarho contret ó determinat, sino com á contingut en el sér universal; y com la mutua habitut y corresponencia, que tenen entre ells aquestos principis, els hi es connatural, sempre's definexen uns en ordre als altres; puix l'un no pot ser sens l'altre, y cada un necessita dels demés, perque tots igualment pertanyen al sér universal.

Lo que demostra ser verdaderas y exactes aquexes definicions, es el mateix Deu; puix tot-hom, per negat que sta, sap que Deu es un Sér perfectíssim á qui's deu atribuir la mes gran noblesa, bondat y perfecció; de modo que la definició dels principis lulians deuen considerar-se en el mateix Deu, y com que á Deu per rahó de sa simplicitat y perfecció se li ha d'atribuir tot lo mes noble, si lo que's diu en la definició d'un principi es lo mes noble y perfet, convé precisament á n'aquell principi en quant es atribut de Deu. La perfecció que's troba en Deu, se comunica proporcionadament á la creatura, per esser aquesta una participació é imitació de Deu; y axís lo que convé á un principi ó atribut diví, convé proporcionadament á n'aquell principi de la creatura, que com semblansa li correspon: per lo que, convenient aquella definició al principi increat y creat, ab rectitut s'assegura, que's definició universal, que naturalment convé al principi definit.

Condicions. Son les proposicions formades ab la combinació dels principis, y es demostren per les definicions d'aquestos.

Per més solidés y claretat les reduirém á Deu, com s'ha fet ab les definicions; puix axís com per trobarse aquestos principis en Deu, que's la perfecció del Sér, deuen convenir proporcionadament á cualsevol altre sér, perque aquest ha d'mirar al sumo sér, per la mateixa rahó, la condició ó combinació de principis que evidentment se verifica en Deu, deu proporcionadament verificarse en cualsevol altre sér. El modo de manifestarse que alguna condició es troba en Deu, es per la regla senyalada de convenirli necessariament tot lo que diu perfecció; y per consegüent, sempre que les condicions denotan perfecció, deuen verificarse en Deu.

De distints modos se poden formar les condicions, segons que son diferents les habituts ó respectes, que tenen entre sí's principis en el sér universal, en que diuen mutua y necessaria

conexió; més com el doctíssim Salzinger (*Præcur.*, dist. 2, cap. 2 de *Condit.*, fig. 5, tom. 3), segons doctrina del Beat, reduí oportuna y felisment totes les condicions que's poden formar á una universal, la explicarém pera que, entés son fonament, se pogan demostrar totes les particulars.

Es d'advertir per aquesta explicació, que'n cada un dels principis universals que son positius per causa de la oposició, s'entenen també's seus contraris ó privatius; per exemple: en la bondat la malícia, en la grandesa lo petit, etc.; y per consegüent, pera'l mes fácil us del Art, la malícia, lo petit y demés privatius deuen considerar-se en general, del mateix modo que la grandesa, bondat y demés positius.

La condició universal á quina totes se reduexen y en quina's fundan, es: Tots el positius concordan ó convenen entre sí, y contrarian ó repugnan á ne'ls privatius; y'ls privatius concordan entre sí y repugnan á ne'ls positius. De modo que la bondat per sí é immediatament concorda ab la grandesa, duració, poder, etc. é immediatament repugna á la malícia, y mediatament, axó es, mediant la grandesa, poder, etc. repugna á lo petit, á la impotencia, etc.; y al revés, la malícia per sí é immediatament repugna á la bondat, y mediant lo petit, la impotencia etc. repugna á la grandesa, poder, etc.

Aquesta condició universal se demostra esser verdadera aplicantla á Deu, perque sa bondat, grandesa y demés atributs infinitament concordan entre sí, y repugnan ó s'oposan infinitament á la malícia, á lo petit y demés privatius, puix á Deu sumament repugnan aquestos defectes; y en conseqüencia la bondat, grandesa y demés positius de sa propia rahó y naturalesa (*ex natura rei*), concordan entre sí, y repugnan á ne'ls privatius; y aquestos (*ex natura rei*), convenen entre sí y s'oposan á ne'ls positius.

Regles. Moltes son les regles que proposa'l Beat en la seva Art. Les regles se fundan en els principis, definicions y condicions; y axís com per les definicions se manifestan les condicions ó máximes, del mateix modo per aquestes se manifestan les regles.

Per veurer aquestes regles y la manera d'aplicarles, no hi ha com acudir á les obres del Beat, ó bé estudiarho en el P. Pasqual, qui ab molta claretat ho explicá tot detalladament.

XIII

El llibre de la Contemplació

Es el llibre de la Contemplació la obra capdal, no sols de la enciclopedia luliana, sino també de tota la literatura catalana.

Diu l'il·lustrat bisbe de Vich Dr. Torres y Bages: «La obra mestra del Beat Ramón Llull, el llibre príncep de tota la literatura catalana, que es ja no una obra especial, sino una admirable síntesis literaria, comprnent gayre bé tots els conexements de la època y la filosofia del immens cercle de tots els sèrs, dependents y enlassats ab el Sér, font de vida y d'existencia universal, quadro immens ahont se pintan la armonia maravellosa de les relacions de tota la existencia increada y creada, de la naturalesa infinida y de la finida, dels atributs divins y de les facultats humanes, de les gerarquies celestials y dels estaments d'homens, de la societat civil y de la societat religiosa, del esperit y de la materia, especie de Cosmos literari, esplendent panorama universal vist ab la ullera d'una lluminosa contemplació, es lo que 'ls antichs lulians anomenavan *Magnus liber contemplationis*.»

Comensa aquest llibre ab les següents paraules: «Jesucrist Senyor Nostre, en axís com vos sots en dualitat, deitat e humanitat, en axís, Senyor, nos comensam aquest llibre per gracia vostra ab dues extensions..... la primera intenció es per donar llohansa á Deu y la segona pera rebre d' Ell gloria y benedicció»; y va seguint fent la divisió d'aquesta obra en la següent forma simbólica: «En axí com vos representatz, Senyor, en la Santa creu sinch nafres, en axís nos volém aquesta obra partir per sinch llibres. En axís com vos volgues al desert dejeuner quaranta dies, en axís volém nos aquetz sinc llibres departir per quaranta distincions. Senyor Deu, Criador nostre, en axís com vos volgues departir l'any per 365 dies, en axís volem nos departir aquestes distincions per 365 capítols. En axí com vos, Senyor, havets posades sobre l'any sis hores, les quals al quart any fan día, en axís nos sobre los dits capítols volem fer un capítol, lo qual departim en quatre parts....» y cada un d'aquestos capítols, qu'están dividits en trenta paragrafs, eran objecte de meditació y contemplació en que ell s'hi entretingué cada dia per espay d'un any escribint, després d'haverho meditat, en llengua arábiga,

acabant la obra, com nos diu ell matex en l'últim capítol, el sant dia del divendres de Pasqua, en que Christo fou crucificat. Inmediatament el traduí al catalá y l'acabá'l primer dia de l'any ó sia'l 25 de Mars, puix el nostre Beat com ja hem fet notar, contava per anys de la Encarnació, empleanthi en abdós trevalls prop de dos anys, y ocupa aquesta obra traduïda al llatí dos toms *in folium* de la edició maguntina d'en Salzinger.

Verdaderament notable es lo que l'esmentat bisbe de Vich ne diu d'aquesta obra, qui per altre part no está pas gayre conforme ab son método científich y il·luminació divina, á pesar de les moltes y bones rahons que'n aquestos últims temps s'han publicat en defensa d'un y altre. Diu axís el Dr. Torres y Bages: «Al llegir *per summa capita* lo gran llibre luliá nos acudí una idea que volém dexar aquí estampada. ¿No valdria mes que en lloch de eregir tants monuments dedicats á personatges antichs y moderns, se fes la impresió d'aquest monument del pensament catalá, verdadera pedra de finíssims y colorejats marbres ahont se podria provehir de rics materials y d'originals formes, lo jovent estudiós de Catalunya? Perque s'ha de tenir en compte que aquest llibre, pou veritable de la doctrina luliana, es tal volta lo menys conegut del il·luminat Doctor, essent axís que, entre ses obres, aquesta es com sol entre'ls estels, ja que moltes d'aquelles reben la llum d'ella, y fa conixer al Autor tal com ell fou, destruint les sospites que altres llibres fundadament podrian fer naxer de son racionalisme. Lo catalá queda dolçament absort devant d'aquest monument literari, y possehit d'una alta estima per sa raça, al considerar que los altres pobles ibèrichs y fins europeus, esceptuat l'italiá, tardaren encara dues centurries á despertarse á la alta vida racional, á lo menos servintlos de verb intelectual la llengua comuna y popular. Fra Lluís de Granada y Fra Lluís de León á Castella, son dos estels de primera magnitud en lo cel de la literatura y de la práctica filosófica cristiana; mes quan ab sos raigs il·luminaren les intel·ligencies, ja l'astre mallorquí havia recorregut tot l'horitzó y tal volta il·luminat á ells matexos. Perque lo Menéndez y Pelayo creu trobar en lo mestre Luis de León, reminiscencies lulianes; es induptable que son esperit tenia certes analogies ab lo del gran escritor catalá, y segons refereix Cristófol Suárez de Figueroa, en lo principi de son *Forum universale*, afirmava l'

poeta y gran escriptor castellá: *tres sapientes habuit mundus: Adam, Salomonem et Raymundum* (1). No volém fer comparació entre'ls tres escriptors, mes tampoch volém dexar de dir que Lull es un atleta mes gegantí, un esperit mes formidable, y que si bé es cert que no posseheix la soliditat fonamental del P. Granada, proveinent de que l'enteniment de aquest havía sigut format baix la insuperable disciplina tomística, ni té aquella forma armónica, nascuda del freqüent tracte ab los escriptors clássichs; y que si bé no posseheix tampoch la escullida erudició del célebre catedrático de Salamanca, ni aquell exquisit gust artístich, begut en les fonts poètiques de la antiguitat, emperó la rudesia luliana, son pensament llampeguejant, los alarits d'un sentiment major que la forsa volcánica que esberla les montanyes, fins los arenys y deserts, mes sechs que'ls del continent africá, que tot sovint se troban recorrent les obres del il·luminat Doctor, tot plegat atrau, delecta é ilumina á l'ànima, ab un poder superior al dels dos ilustres castellans.»

«Tal volta, atés á que no havém pogut veure mes que un códex incomplert del gran llibre de Contemplació, deuríam dir, imitant lo text, ja citat en altre lloch, de Mestre Ramón, que enrahonám massa, mes considerám la cosa de tanta importancia, tenim lo llibre per de tal válua, que creyém que'l día que fós conegut agafaria nova virtut y força la literatura catalana. Es com la Divina Commedia per la literatura italiana; llibre substanciós, analisador y sintétich, humá y diví, social y individual, psicológich y objectiu. Potser té ab la Divina Commedia mes analogía de lo que á primera vista sembla: vola, contemplant, pel cel y per la terra, y si no baxa als inferns, en cambi s'enfonza en sí mateix, y la naturalesa humana y'ls misteris interiors del home, les lluytes de consciencia, la sutzesa y la puresa del ànima, potser de des Sant Agustí no havían tingut un artista tan admirable. Y dihém artista, porque si be lo fons de la humana y divina filosofia ningú la ha amotllada com lo nostre angélich mestre, Sant Tomás d'Aquino, aquest gran doctor la reduheix á fórmules; axís com lo Beato mallorquí la escriu ab pinzell ágil y penetrant, rich de color, mostrant lo conexement de la Divina Substancia, y'ls misteris inefables que en ella se realisan, sa manifestació eterna á la criatura racional y la interna influencia ab que la favoreix, la lley

de cada una de les substancies criades, la vida colectiva de la humanitat y dels diversos estats socials, la *terminació*, com ell diu, de tota criatura y de totes y de cada una de les facultats del sér racional y son *acabament* en Deu; la interminació d'Aquest; la escelencia de la lley cristiana, sa superioritat á totes les altres, son fi universal, la amor á tots los homens, la suma aspiració á la unitat del humá llinatge, essent aquests los admirables carreus ab que edifica la sublim pirámide que toca fins al cel. No coneix al B. Ramón Lull, qui no coneix lo llibre de la Contemplació; es lo doll de la aygua viva de ahont devallan totes les demés obres lulianes y fins les dels lulians famosos qui flori ren en diverses parts d'Europa; y després de llegir aquest llibre, un hom enten fácilment lo verdader fanatisme dels grans talents, espanyols y estrangers, qui haurían donat la sanch per la doctrina luliana. Ja diguerem que hú s'esplicava per art d'encantament la conversió, de poca duráda, de la Universitat de Lleyda al lulisme; y en efecte, era home capaç d'encantar tot una Universitat, en aquell temps en que la unitat humana, tan en lo llinatge, com en la creencia, com en la ciencia, resplandía maravellosament, no contentantse les inteligencies ab engrunes, com les que dona la positivista ciencia contemporánea, sino apertent lo pa substanciós que ab tots los elements humans y divins pastaren homens tan poderosos com Sant Tomás, lo B. Ramón Lull y l'Alighieri.» (1)

Com no'm proposo fer un anàlisis detallat, ni un estudi detingut de la gran obra luliana, sino solsament donar una idea d'aquest llibre admirable, per'axó judico que ab lo transcrit del bisbe de Vich, podrá'l lector compendre un xich el valor del llibre de la Contemplació considerat bax els aspectes literari, científich y religiós. No obstant, afegiré que dintre'l cercle de la nostra llengua es un monument de inestimable bellesa construít per un geni creador qui fecondá la nostra parla ab vocables d'intensa expressió filosófica y d'altres especulacions racionals, ja que pel Beat Ramón Lull la Teologia y la Filosofia parlaren en catalá, avans que'n altre llengua romans, y quan aquella tot just dexava'ls bolquers.

Es el nostre Beat en aquesta obra, com en totes les demés, un escriptor de sentiment y

(1) Apud Salzinger, tomo I.

(1) «Tradició Catalana» del Dr. Torras y Bages, Llibre II, cap. II, IV.

d'observació, senzill y familiar sens tochs retòrics ni eufemismes, un xich descuidat en l'estil y difús en alguns llocs, no obstant sempre precís y acertat, enlayrantnos contínuament ab sa profunditat de raciocini y de pensament. No's proposa altre cosa en sos escrits que trepitjar la vanitat mundana, vencer la duresa y rebequeria del pecador y encendre'l caliu apagat del cor del home preparant la pastura espiritual en actes d'amor á Deu. Jamay cap altre autor ascètic y místich ha parlat de Deu ab tant amor, ab tanta dignitat y altesa com el Beat Ramón Llull; cal contemplarlo en aquex llibre de la Contemplació, fet un místich cirurgiá, entreteintse en descobrir les entranyes de la divinitat, ensemps que psicólech práctic nos mostra sos designis y les altíssimes perfeccions de son Amat, pera que ferexin les mes agudes cordes del sentiment y del amor. Al pintar nostra fragilitat y miseria en contraposició de la omnipotència y misericordia de Deu, talmant sembla que de sa ploma s'escapan rohentes y vibrantes les sagetes d'infinít amor llessades contra nostra ingratitude y maldat. Son estil sempre enlayrat sap mantenir la forsa y la novetat en les expressions, ensenyant á cada pas la purificació de les potencies sensitives é intellectuals y'ls medis que ha de posar l'ánima per arribar á la unió sobrenatural y amorosa ab Deu; axís es que á voltes queda alterat el valor y significació de les paraules y frases essent un sentit místich que no s'enten sino penetrantse be de la intenció del Mestre y del estat excepcional en que son esperit s'encontra. En una paraula, es gran el llibre de la Contemplació, incomparable y senzillament sublim.

No es posible trobar una ánima mes ardorosa y un cor mes apassionat: pinta ab tant suaus paraules, ab tant bells colors el goig que produex l'amor diví, que son estil un xich desmanegat á la fi adquirex una dolcesa que encanta; no sembla sino que aquelles lletres de lluisors rohentes han sigut escrites ab la ploma amurada per la sang del cor de Christo.

Un home que'n la seva vida privada se surt ja dels motllos vulgars y dels límits de la condició humana, per forsa en sa obra científica debía esser un atleta gegantí del pensament. Sa vida plena d'episodis espirituals y rodejada de poemátiques aventures, denota la mens d'un creador. Sa vida tota acció fins en ses contemplacions místiques, treballada per fatigues evangéliques, peregrinacions y martiris, sols

podía produir una obra colossal, ahont per anàlisis y síntesis, per ascens y descens de la rahó, arribés fins al mateix trono del Altíssim, y ab la poderosa é intensa claror que projecta son raciocini nos mostrés la essencia mateixa de Deu. Esfors sobrehumá é insuperable sols explicable en una mens ubriagada de Deu.

No apaga per'axó la llum de la revelació, puix allá veyém la armonia del ordre espiritual y sobrenatural ab el mon material, les concordançies entre la fé y la rahó, l'agermanament de la teología ab la filosofia y la realitat de les perfeccions divines fecundant y avivant tot el mon sensible. En una paraula, es el llibre de la Contemplació una grandiosa concepció de la ciencia una y trascendental esdevinguda pel realisme armónich que cova en la pensa del nostre Beat.

XIV

En Llull ascèta y místich

Ab lo fins aquí exposat se despren clarament la concentració ascètica d'en Ramón Llull. Ell no s'oblida de sí mateix quan s'unex ab Deu, puix podém observar la paciència sobrenatural en sofrir les injurys y ofeses dels mundanals, el fervent desitj de la conversió dels infidels y la sublim aspiració de conquerir la gloria immortal; mes aquest tòch de l'amor de la caritat no es passió, ni estimació de la carn, que'ls poetes pintan alat y cego, ni tan sols de ternura ó sentiment com el carinyo d'una mare, sino que's amor de rahó engendrat per l'enteniment, amor espiritual de la part superior de l'ánima que's regula per la lley eterna y s'anomena amor apreciatiu.

En éll descobrim el zel indefectible per la honra y gloria de Deu, sacrificant á n'aquestes totes ses potencies y sentits, totes ses paraules y accions, distintiu de les ànimes santes; de modo que com elles no sab parlar que no tinga á Deu en sa boca com el tenia en son cor, y trobant dins sa inflamada pensa á cada revol nous motius d'inspiració, fa vibrar la variada y rica gamma de sa eloquencia al parlar de Deu en tots els tons, fins excitar y produir nous afectes en els sentiments de son auditori. En Llull, després de sa prodigiosa y miraculosa conversió, seguint la inspiració de la divina gracia, camina á grans gambadas per les vies extraordinaries de la santedat y de la perfecció cristiana.

Al assolir la concentració ascètica de les

ánimes amantes, se dirigex á Deu y li endressa aquestes paraules: «Senyor sant sobre tota santedat. Senyor gloriós sobre totes les glories. Aixís com per un grós desballestament cau tota una casa restant sols els fonaments, aixís passaren tots els plahers en quins me complaguí en altre temps quedant sols els fonaments que son els meus pecats, culpes é injurries: sobre aquestos fonaments que de mos passats plahers me restan, edifico y construexo, oh Deu meu, una casa de plors, contrició, temor y satisfacció, pera que aquestos fonaments se mudin y converteixin en virtuts, en amor, misericordia y perdó.» (Llibre de Contemplació, cap. 134, número 16.)

«A Vos, Senyor Deu, s'ha donada gloria y llohansa, puix feu arrepentir y entristir á vostre sirvent y esclau dels grans plahers ab que malgastá'l temps, sempre que ho recorda y considera llur vilesa; y benehit siau Vos, perque la tristesa y pena que sento de les faltes comeses se muda en goig placent de sentirme molt arrepenit de mos pecats.» (Id., núm. 20.)

Treballava contínuament en Llull perque arrelessin en son cor les virtuts, y sincerament ho exposa en aquella enciclopedia mística anomenada'l Llibre de la Contemplació; allí ab bramuls encesos d'amor pídola á son Amat la triple corona de la fé, de la esperansa y de la caritat; allí sospira per aquelles virtuts morals que reconcentran les potencies anímiques y enlayran l'esperit.

Enfervoritzada la voluntat en l'amor á Deu martiritza en Llull sa carn fins arribar al complement de son desitj, y en el capítol 358, núm. 26, exclama: «Fem que la voluntat estimi al Creador y Senyor del mon, y vulga que'ls cos mori per amar, llohar y honrar al Creador del mon y per servirlo, perque'n aquest mon cap voluntat pot ser millor, ni pot tenir millor memoria ni millor enteniment que d'aquesta mort. ¡Admirable Deu! Dit axó, la Memoria y l'Enteniment, de tal modo ho posaren per obra, que la voluntat ja no estimá cap altre cosa, sino al Creador, y doná llohanses de sos honors mortificant y afligint el còs, subjectantlo á variats sofriments y treballs, desitjant la mort d'amor, dolcesa y valor; y mentres la Voluntat estimava aquexes coses, descansava en lo qu'estimava y desitjava, segons lo que la Memoria remembrava y entenía l'Enteniment; mes furgant l'Enteniment si's saciava la Voluntat, la trobá que treballava desafortadament, desitjant

com podía arribar á lo qu'estimava; y no s'aqueitava la Voluntat (núm. 28), perque hi havia en el mon tants infidels que deshonran á son Creador y Recreador de qui reben tants de favors.» Després d'axó ¿qué podía dir la seráfica Doctora de nou?

El sentiment viu y pregonament gravat en el cor den Llull l'extasiava fins á la exaltació mística mes sublim; axecat per les ales maravolloses de la oració y contemplació, dexada la vestidura carnosa y ab aleteix ferm sacudida l'argilenca massa del còs, abstret sobre la terra, escrigué les mes sublimes pàgines del eroticisme místich després del llibre sagrat, d'aquel epitalami de la esposa dels Cantars inspirat per l'Esperit Sant. El «Llibre de Amich é Amat», maravella de sentiment y d'enginy, aponcellat roser de tot l'any que florex dins el místich verger d'aquell fervent contemplador, com ho califica un entussiasista del Doctor Iluminat, no te res qu'envejar á l'escola mística castellana del sigle d'or de sa literatura. Aquestos trobaren sa inspiració en les Sagrades Pàgines, y la pietat y amor diví qu'inflamava llurs cors sobrexí en entussiasme platónich cercant originalitat entre'ls afectes mes tendres y les espressions mes poétiques, y per axó algú ha volgut suposar que'l misticisme son nevolositats y utopies, oposantse per lo tant al criteri racional y práctic. Lo misticisme del nostre Mestre está orejat del baf de celda monástica; lo dó de la contemplació, aquest éxtassis sublim de l'ànima enamorada de Deu, la qual, oblidantse no sols de tot lo que l'envolta, sino que també fins del cos en que's troba presonera, s'enlayra vers les regions del infinit y comensa anticipadament á fruir de les dolceses de la vida eterna, porta en éll un rastre social marcadament utilitari: éll vol escampar aquest foch diví pera purificar la societat humana, y en sa llarga carrera pel mon may se descuida de tocar de peus á terra, ¡ni separar ses facultats mentals del poble á qui desitja portar á Deu disputant y batallant constantment per arrastrarli.

El noble vol dels lírichs sagrats qu'arrebatsats per la inspiració inflamaren la fantasía de les multituds y parlaren al cor de la gentada, tingueren un admirable predecessor en el contemplatiu errant de la illa daurada, en aquell home fortament enamorat de les belleses divines que no podía sossegar sens cercarles.

Els mestres del esperit de la rassa vehina frufan reposadament de l'amable vaguetat tenint

l'esperit entretingut y divinísat abstrayent les psíquiques modulacions de l'ànima per olvidar el mon prosaich que'ls enrondeva. El Beat, fugint del fanatisme y de la superstició, comunicava ses internes comunicacions y llums divinals á la humanitat indiferenta. Lo fons del quadro místich dels uns, diu un sabí apologista modern, era la naturalesa, 'l del Beat Ramón es la ciutat, y retreyent textos del Mestre, conclou: demostració claríssima del esperit luliá qui cerca á Deu, no solitari entre'ls núvols, sino en lo mon visible y humá, en la societat dels homes, la qual está unida al Sér etern, com l'efecte á la causa, esperit poderós qual contemplació no destorvava la mundana varietat, y fins en lo tráfech de sa operosa vida fruex el dolcíssim encís de la fontal Bellesa.

Amarat d'un continuat arrobament, vivía, per dirho axís, en les esferes celestials, y mentres contemplava cara á cara la grandesa de Deu, no conxent altre delícia que estimarlo, predicava entre'ls sabís é ignorants l'amor á son Amat.

El foch místich del Beat no enlluerna ni encega, mes la brillantor de la veritat al esser ab tan candor esposada encisa, puix sa paraula es inflamada, vehement y nerviosa, encara que fácil y natural; en una paraula, son llenguatge es el de la passió mes ardorosa mogut pels raptés d'una ànima devota y d'un cor arrevatat per la contemplació de Deu.

Son asceticisme no aterra al pecador; per la ciencia vol conquistar l'enteniment del home; per l'agrahiment á ne'ls beneficis rebuts de Deu, se vol ensenyorir del cor; ab ses abrandades paraules vos fa veurer la cara amorosa del Altíssim; per éll la virtut es l'amor, y ajudantse de la fé y de la esperansa vos porta fins á la possessió de la gloria celestial. Si alguna vegada parla del infern y de la justicia divina, al instant afluxa sos rigors per medi de la caritat y de la misericordia, puix s'ànima candorosa plora y sofreix perque Deu no es estimat, y prega y predica perque'ls homes coneguín la divina Bondat. Son ideal místich somiava possible capgirar el mon y ferne un novell paradís, reduint tots els pobles, races y gents á la unitat de la fé cristiana.

Es la mística niu d'enteniments creadors, lloca eterna d'artistas que s'ennaspran fins á les misterioses altures del fruir anímich, y el «Libre de Amich é Amat,» es el místich poema hont, en ben trobada alegoria, simbolisa la espiritual comunicació entre'l Creador y la creatura.

Diu un glossador d'aquesta obra, «qu'es d'una *tessitura* lírica y arrebatada á estones y que'n certs versicles d'aqueix cant divinalment erótic arriba á vibrar y flamejar, ab llampechs de genial inspiració, elevant l'esperit á les regions de la mes excelsa poesia.»

«Y en una felís condensació d'idees y paraulas nos fa penetrar dins el verdader misticisme quan nos diu que per contemplació havia sa ànima «pujada en la sobirana estremitat de ses forces,» llavors fou quan «se sentí *fora exit de manera* per gran fervor... é cogitá que *força d'amor no segueix manera* quan l'amich ama fortment son amat.»

Per estudiar la mística de cualsevol d'aquestos astres lluminosos qu'han creuhat l'espai del simbolisme lluminós, n'hi ha prou considerantlos pel cayre de la devoció piadosa; més en Llull, nos diu un enamorat del Mestre, «es molt mes qu'un creyent fervorós, perque no es exclusivament sentimental ó afectiu, axó es, no es un místich solament de cor, sino també d'enteniment; ho es tot sencer; es místich integralment, ab totes les forces y facultats y potencies de la seva ànima. Al franch arbitre que's ret humilment catiu; á la voluntat somesa que esclava's sent defallir y's dona tota al Amat, s'hi unexen y'ls acompanyen la memoria, l'enteniment, el seny racional y tot, que hi aporten el seu tribut y se fan participants de l'aspiració absorbent, inestroncable, infinida. Sols d'aquest modo pot explicarse y compendre com axí en los llibres místichs lulians, prop de belles imatges del mon sensible, s'hi troban mots de passió flamejant, efusius esplays y llambreigs de gran intensitat poética entremesclats de conceptes purament abstractes, filosóphiques questions y metafísiques questions y metafísiques subtilestes, alguna volta teològiques.»

No sobrepujan á ne'l Beat Ramón Llull ni l'entussiasme y viva imaginació, ni la facilitat y rapidés en produir el pensament del venerable Joan d'Avila; ni l'atildat y pulcre P. Granada, que ab sa elocució, claritat, sencillés y propietat fa amable la virtut; ni aquell poeta de rica y florida imaginació fra Lluís de León, que del Mestre aprengué'l nervi y profunditat; ni'l brillant y pintoresch Malón de Chaide; ni l'extàtich St. Joan de la Creu, que no viu en la terra; ni la mística poesia de la exaltada Sta. Teresa. Es el Beat Ramón Llull el primer, en prioritat de temps y en arrebatat éxtassis contemplatiu, de la gloriosa tradició mística espanyola.

Diu en Menéndez y Pelayo, en son discurs pronunciat á Mallorca, dins l'Institut Balear, el día 1 de Maig de 1884: «Ramón Llull es místich á la manera de St. Bonaventura y dels primers dexebles de Sant Francesch, dels quals du infiltrada dins l'ànima la poesia ardent, candorosa y plena de sentiment de la naturalesa. Com á poeta, pertenez En Llull á l'escola franciscana: es el Jacopone de Todi espanyol, y ho es ab el matex desembrás de dicció, ab igual jaent popular á lloure, ab la matexa mescla de trivialitat y grandesa. Y es poeta, molt mes que no en los seus rims, en sos bells llibres de prosa, en el Blanquerna, en el llibre de Amich é Amat, en l'enorme enciclopedia ascética, Libre de Contemplació. Ell es qui obrí l'estol dels nostres grans místichs, y no cedex la palma sino á dos ó tres dels majors del sigle XVI. Podrán altres durli ventatge en aquella cisellada forma artistica, flor y fruyt del Renaixament; pero no en l'originalitat ni en el briu de les concepcions, ni en la encesa y arreatadora tempestat dels afectes.—Mes aqueix misticisme seu, com que dona per fonament y supost una doctrina metafísica, no anula ni calsigals drets del enteniment, el qual arriba primer que la voluntat á presencia del Amat, encara que tots dos hi corren com á un certamen. La llum d'amor illumina les dresserres, llargues y perilloses, plenes de consideracions y sospirs y plors, per hont l'amich cerca son Amat; pero aquelles dresserres, es l'enteniment el qui les recorre.»

Y en el discurs de recepció á la Real Academia Espanyola de la llengua, sobre la poesia mística espanyola, en 1881, diu: «... ¿Y qui ha de trobar estrany que enfront de tota aqueixa literatura franciscana—que tengué per representant mes excels aquell sant home qui solia plorar perque no es amada la amor—hi posem, sense por de quedar vençuts, el nom del pelegrí de Mallorca qui va compondre'l llibre de Amich y Amat?

«¡Quan arribará'l día en que escriurá qualcú les vides dels nostres poetes franciscans, ab tan primorosa delicadesa com n'Ozanam les va escriure dels d'Italia! Encomanat sia al venturós enginy qu'haja de traçar tal obra, l'aparellar digna corona de poeta y novelador, com la te de savi y de filosof, al illuminat doctor y mártir de Christ, Ramón Llull, home en qui s'encarná y va congiarse l'esperit aventurer, teosóphich y visionari del sigle XIV, juntament ab la saviesa enciclopédica del XIII. En el ben-

aventurat mallorquí, artista fins á n'el moll dels ossos, s'hi apleguen y confonen la teologia y la filosofia, la contemplació y la vida activa, fentshi una matexa cosa. Totes les especulacions y ensomnis armónichs de son enteniment prenen forma plástica y viva, y s'hi traduxen en viatges y pelegrinacions, projectes de creuada, noveles ascétiques y fervorosos himnes, alegories y símbols, combinacions cabalísticas, arbres y círcols concéntrichs, representacions gráficas de la seua doctrina, á fi de ferla entrar pe'ls ulls á les multituds, al matex temps que per l'orella, en el saluet rimat de la Lògica metrificada y de l'Aplicació de l'Art general. Es el popular escolástich, el primer que emplea'l romans vulgar pera les idees pures y les abstraccions; el qui de la llengua provençal en destriava la catalana y la batiava totd'una, fentla mes reposada, austera y religiosa, casi totalment neta de les erótiques lleugereses y escorxadores sátires de sa germana major, aufegada ja á les hores dins bassals de sang albigea.—Ramón Llull va esser místich en teoria y práctica, asceta y contemplatiu, des que entre'ls esburbaments de juvenesa l'emboicallá de sobte, com al antich Saulo, la clara llum del cel; pero la flor del seu misticisme, no hem d'anar á cercarla á dins les Obres rimades que, tret d'algunes de tirada elegiaca com el Plant de nostra dona Sancta María, son casi totes (inclosa la major part del Desconort) populars exposicions d'aquella seua teodicea racional, objecte de tan oposats parers y censures; exalsada per uns com á divinal revelació, y motejada per altres no res menys que d'herética, per la curolla de demostrar ab rahons naturals qualsevol dogma cristiá, fins y tot els de Trinitat y d'Encarnació; encara que fosab el sant propósit de resoldre la antinomia de fe y rahó, bandera d'impictat averroista, y ab l'idea de preparar la conversió de juheus y sarrahins; empresa santa que afalagá tota la vida les esperances del benaventurat mártir.

«La veritable mística de Ramon Llull s'inclou dins una obra escrita en prosa, si bé poética en substancia: el cántich del Amich é Amat. En forma sovint dialogada y reblit de semblances y paraboles, tantes com dies te l'any, forma tot plegat una verdadera art de contemplació.

«Hi ensenya Ramón que «les carreres per les quals l'amich encerca son amat son llargues e perilloses, poblades de confideracions é de

sospirs e de plors, é illuminades d'amors:» (vers 2).—Llarga li sembla aquesta mortal vida de desterro, aspra y dura aquesta presó: «..... ni l'aigua que ha en custuma que de orrega á en jus ¿quant será l' hora que haja natura de pujar a en sus?...» (v. 4). Entre temor y esperansa ha fet son hostel l'amor; hont viu de pensaments y mor per oblidaments.... (v. 16), y son per ell benaurances les tribulacions sufertes per amor. Primer que la voluntat, a pressencia del amat hi arriba l'enteniment, quant corren tots dos á la una: (v. 18)... Mes rápida cosa es amor en coratge d'amador, que llamps en resplandor, no tro en oïment; y mes viva es aygua en flor, que en onades de mar, y mes prop es suspira amor, que neu á blancor (v. 37). Dins el verger, cantant los aucells á l'alba, donan al solitari inteligencia d'amor; al finir los aucells el cant, l'amich defalleix d'amors, y es aqueix defalliment son major delit y sa dolsor inefable (v. 25). Per monts y plans cerca l'amich son amat: als qui van per carreres y camins los ne demana de noves; y cava endins la terra, esguardant si'l trobaria, ja que per damunt no hi troba sino ausencia de devoció (v. 33). Com mesclament d'aygua y ví se mesclen les amors del amich y del amat; inseparables com la calor y la llum, com esser y essencia acostades. (v. 49). La sement d'aqueixa amor se troba en totes les ànimes: ¡malanat del qui'n romp el vas preciós y en vessa l'aroma!... Corre l'amich com á foll, per carrers y places d'una ciutat, li demanan les gents si ha perdut son seny; y les respon que l'amat li havia presa voluntat y ell li havia donat son enteniment; y per axó li era romasa la memoria no més, pera rememrarlo (v. 54.) El vent qui mena les fulles li oporta odor d'obediencia; en les criatures hi veu senyada la petja de son amat; tot s'anima y parla y respon á lo que demana amor: «amor clara, pura, neta, vera, subtil, simpla, fort, diligent, lugorosa, é abundosa de novells pensaments é d'antichs remembraments» (v. 63); ó com torna dir després, ab frase no menys galana: «bulliment d'audacia é de temor.»—Mes encara diu: Si vosaltres, amadors, voleu foch, veniu á mon cor, y enceneu vostres llanternes: y si voleu aygua, veniu als meus ulls qui decorren de llágrimes; y si voleu pensaments d'amor, veniu los pendre á les meues cogitacions (v. 167): «car en amor nasquí, e'm nodria amor e d'amor vench, e en amor fes mon estatge.» (v. 95).—La naturalesa d'aqueixa mística amor, ningú l'ha definida

may tån pregonament com el matex Llull, quant diu que está *entre creença é inteligencia*, entre fé y ciencia: (v. 192). En son grau estátic y sobirà, l'amich y l'amat se fan *una actualitat en essencia*, y romanen ensemps *diversos é concordants*: (v. 205). ¡Estrany y divinal erotisme, ahont les belleses y excel·lencies del Amat s'apleguen á dins el cor del amich, sens aniquilar ni destruir la personalitat d'aquest, perque solament los ajunta y en fa tot un, la voluntat del Amat, vigorosa, infinida, eterna!... ¡Maravellosa poesia que inclou, com á dins un grum de mirra, la pura essencia de tot quan especularen savis y poetes mitjvals sobre la amor divina y la humana, y arriba á exalçar, y á santificar y tot, les reminiscencies provençals de cançons de maig y d'albada, de vergers y d'aucells cantors; acoblant per tan estranya manera En Guiraut de Bornelh ab n'Huch de Sant-Victor!» (1)

La naturalesa de la amor mística ningú mes la ha definida tan profundament cem el nostre Beat Ramón, quan diu qu'es el medi entre creencia é inteligencia, entre fé y ciencia.

XV

Sa estada á Roma y visita á l'Emperador

Enlestida la fundació del primer Seminari de missioners que hi hagué á n'el mon, ja que'ls estudis de llengues arábiga y hebrea instituïts per St. Ramón de Penyafort, segons escriu en Diago, pera predicar á ne'ls infidels, no tenian aquest carácter d'institució hont s'hi reglamentés aquest fi; comensá en Llull á ensenyar ell matex á ne'ls tretze religiosos, qu'havia enviat allí el Provincial dels frares francescans. El monastir de Miramar fou la primera universitat luliana hont son propi autor doná á la llum pública sa Art-Magna. Admirats quedaren no sols els religiosos menors del Seminari, sino totes les persones ilustrades de Mallorca, quan per primera volta sentiren de boca d'en Llull la explicació de son sistema y sa doctrina; la novetat y l'inginyós del medi ab que atrapava la veritat, la eloquencia de les llisons exposades ab aquella claretat rajada de son enteniment,

(1) La traducció d'aquestos dos fragments d'en Menéndez y Pelayo es del il·lustrat y eminent Juliá Mateu Obrador y Bennassar en el Proemi qu'escrigué pel text original del llibre de Amich é Amat, ara per ell publicat ab gran nombre de notes y esplicacions.

la precisió dels conceptes, el fervor de son cor tot per son Amat, li conquistaren ja desde bon principi les simpatíes de sos compatriotes.

Per espay de mes d'un any y mitj estigué á Mallorca encenent el foch sagrat de sa doctrina y escrivint diferents llibres, y quan vegé que son colossal projecte de convertir el mon á Deu comensava á descapdellarse, quan ja podíia proposar el monastir de Miramar com model y exemplar d'ahont deurían treurer patró els demás que s'edifiqúessen, quan ja teníia assegurat el planter d'ahont deurían sortir els apóstols; plé del esperit de Deu, segellada sa divina vocació ab la il·luminació del Cel y ab repetides demostracions d'afecte de son Amat, no vol entretenirse mes sens cumplir son generós propósit: vessar tota la sang en mitj de crudels torments pera satisfacer á Aquell á qui tant havia ofés, li semblava poch; y en la xardorosa fornall de son cor, plé de les flames del amor diví, hi forjá aquella sublim creuhada intelectual que devíia reconquistar els Llochs-Sants y portar á Christo les ánimes de tots els infidels.

Mes aquesta empresa era superior á ses forces, y pera que l'ajudessen necessitava mourer als poderosos de la terra; axís es que son ideal fou interesar al Papa, Cardenals y Bisbes, persuadir á l'emperador y demás prínceps cristians, á secundar son projecte grandíós de fer un sol poble servidor y adorador de Christo, de tot el mon. ¡Hermosa utópia que temps há bullíia en son cervell, y casi incomprendible hagués sigut generada per amor humá!

Atrafagat estava llavors el papa Nicolau XIII ab els molts quefers que li doná l'imperi; puix sabut es que per aquest temps y entre l'esmentat Pontífex y l'emperador Rodolf terminaren amigable y definitivament la secular lluyta del imperi y del papat. Per fi Rodolf reconegué en 1279 la soberanía de la Santa Seu en un acta firmada per éll y pels electors, confirmant ensemps totes les donacions dels emperadors á favor de la Iglesia Romana, y procurá solidar la soberanía dels Papas á Roma, manant que cap soberá ni senyor tingués en la ciutat el títol de senador, patrici ó cualsevulga altre que pogués donarlí participació en el govern.

Axís desapareixia per sempre mes el germen de les disputes entre l'Imperi y la Iglesia, quedant borrats del mon polítich els dos bandos de güelfos y gibelins.

A principis de l'any 1278 marxá á Roma'l Beat Ramón Llull acompanyat d'un clergue y

dos religiosos, tots ells instruits en la llengua arábiga, quins veníian á demanar humilment la benedicció del Sant Pare, avans de comensar la difícil tasca de missionar á ne'ls infidels. «Héus aquí, Beatíssim Pare, ls primers fruys del monastir de Miramar—deya d'arribada y ab tó persuassiu en Llull á Nicolau III—: dexeu que vagen á obrir els ulls de tants com, estant en les tenebres del error, la sang de Christo per ells derramada crida venjansa.» Y'l Papa no pogué menys que cumplir sa missió despatxant á n'aquells que li presentava, enviant además cinch frases menors á Chaam, emperador dels tartres, pera que l'instruissen, no sols á n'ell sino també á son poble, en la santa religió católica. (1)

El nostre Ramón se quedá per algun temps á la Cort romana per entaular ses pretensions; lo primer que feu pera conseguir lo que volíia, fou exposar á la consideració de tots, deu qüestions pera disposar una favorable solució. (Blanquerna, cap. 84, núm. 2.)

I.—¿Son culpables els cristians de la ignorancia de la fé católica en que's troban els infidels?

II.—¿Quins son els que tenen mes forsa y poder assimilatiu: els católichs per arrastrar als infidels, ó aquestos per sembrar l'error?

III.—Son culpables els cristians de que la Terra Santa estiga en poder dels mahometans?

IV.—Els articles de la santa fé católica, ¿poden esser entesos per medi de rahons necessaries?

V.—En cas afirmatiu, ¿queda rebaxada la fé ó aumenta son valor?

1. Blanquerna, cap. 85; cap. 87, núm. 12.—Spondano, Ann, ad an. 1278.—Waddingo, Anal, ad an. 1278, núm. 8.

Segons l'unánim sentir d'intérpretes, exposadors y biógrafos d'en Llull es, de que'n molts dels llibres qu' escrigué, hi ocultá la seva mateixa personalitat, al explicar y narrar certs passos y diferents successos qu'él ho aplica á tercera persona; d'aquí que'n el poema novel·lesch «Blanquerna», tots convenen que sots aquest nom s'hi amaga en Llull, y que'ls dits y fets referents á ne'ls estats que á n'ell no corresponen, son purament doctrinals segons la idea que d'ells ne tenia; empero quan representa'l senyorió apostólich y la Cort romana en que hi entran altres personatjes, éll se disfressa ab el nom de Ramón boig, ó ab el d'un llech, un jutglar, un arábich ú home entós en la llengua arábiga, etc. Donchs, tots aquestos passos que miran directament á ne'ls fins qu'él portava, debém prudentment considerarlos com passos histórichs, com també d'altres que per les circumstancies se conex que son histórichs y no purament doctrinals. Nota del P. Pasqual.

VI.—¿Quina es la rahó principal per la que l'home fou creat?

VII.—¿Es convenient fer una enquesta sobre la conducta dels bisbes y arquebisbes, depasant á ne'ls que usan malament de son sagrat ministeri?

VIII.—¿Quin peccat es mes grave: qu'un bisbe repartesca á sos parents els bens de sa iglesia, ó bé que retenga per éll els bens d'un juheu convertit?

IX.—El bens de la Santa Iglesia ¿poden gastarse y emplearse pera pacificar als reys y demes prínceps cristians?

X.—¿Quina es la obra mes noble que l'home pot procurar per l'honra de Deu?

Aquestes deu proposicions les espluná l'largament, ab aquella eloqüencia que dona'l zel per la gloria de Deu y que porta la persuació á ne'l cor del que atentament se l'escolta; la vehemencia de son esperit enlayrat y la fogositat de sa paraula, dexá esma-perduts á sos oyents; no obstant, un cardenal allí present li feu observar, que si'ls articles de la santa fé católica poden esser entesos per medi de rahons necessaries, es axó postergar aquest dó sobrenatural, y valentne de menys la fé, l'home que cregués ja no tindria cap mérit. A lo que respongué'n Llull: (*) «les demostracions poden esser de dues maneras: la una, quan se demostra la cosa evidentment, que no dona lloch á dubte, ni á combaterho, com es el demostrar que un quadrat te mes ánguls que un triángul, y d'aquest modo no pretench pas probar els nostres misteris, perque llavors, efectivament, se destruiria la virtut de la fé; y l'altre quan se demostra la causa per l'efecte, y es quan pot esser aquesta demostració impugnada, y d'aquesta manera entench poden demostrarse'ls articles de nostra santa fé ab tanta forsa, que no poden esser destruits per rahons necessaries, mentres que'l contrari es vensut per les matexes. ¿Y no veyeu, eminentíssim Senyor, qu'axís la fé resta ennoblida, mes l'enteniment gran y mes meritoria, y qu'ensempe s'enlayre y's predisposa la caritat, com ho tinch probat en el llibre «De la demostració dels articles?»; y si axís no fós, la fé y l'enteniment se destruirian l'un á l'altre.»

Per satisfet se doná'l Cardenal, ab respostes tan sabies, quedant agradablement impresionat per aquell home vestit de penitent y que s'anomenava'l *procurador dels infidels*.

S'havía forjat en son caldejat magí, el Beat

Ramón Llull, una idea tan enlayrada del cristiá, que's vegé obligat, mogut per son zel, á apostrofar el luxu de la Cort romana y les costums asseglarades que'n ella hi observá; axís es que recomana la moderació en els gastos, la discreció en la fastuositat, condempna l'us desmesurat de tumbagues y vestits arrossegats que ja havían sigut prohibits pels ters y quart concilis de Letrán, y sempre, vinga ó no á tom, recomana l'exercici de les virtuts y'l servir de tot cor á Deu.

Per notar la extraordinaria pompa y avaricia d'alguns cardenals en contraposició de la modestia d'altres, representa que'n un convit que feu'l Papa á ne'ls cardenals, (*) «entrá á ne'l Palau un home vestit com un boig y ab el cap pelat, portant á l'una má un esperver y á l'altre un gós lligat ab una corda; després de saludar al Papa, als Cardenals y demés cortesans, digué.—Jo soch Ramón el boig, y vinch á n'aquesta Cor de manament del Emperador, per usar de mon ofici y cercar á mos companys; llavors doná menjar á l'esperver y'l feu venir dues ó tres voltes á sa má, després li pegá ab la corda ab que portava lligat el gós, y cridantlo novament, escarmentada la bestia, ja no volgué tornar sino que fugí volant. Enfadat Ramón el boig, es desfogá contra'l gós, qui tot mansoy tornava sempre ab son amo per mes que aquest li pegués. Boca-oberts quedaren tots els presents contemplant aquelles maniobres, y per'axó, en acabat, el Papa li digué:—Ramón boig, ¿quin es el teu ofici? ¿per qué has vingut, com dius, á n'aquesta Cort pera cercar tos companys? y ¿qué significa lo qu'acabas de fer ab ton esperver y ton gós?—Senyor, respongué en Ramón boig, jo m'estava en la cort del emperador, y aprenia de fer el boig pera guanyar diners, y éll m'explicá tantes coses de la passió de Christo y de la noblesa de Deu, que sols pera ferli reverencia y honor vull esser boig y abassar mes paraules ab el foch de sa gran amor; y com que vostre Cort te'n gran honra y veneració la encarnació y passió de mon Amat, mes que no pas en les altres, crech, donchs, aquí trobarhí molts companys que m'ajudarán en mon ofici. L'esperver significa aquells homes que sols vos ajudan y servexen quan els hi doneu alguna paga, y si no'ls hi remunerereu'ls seus treballs vos giran l'esquena y's fan uranys; mentres que'l gós significa'ls homes que viuen inflamats d'amor y units al honor que'n la vostra Cort se fá á Deu, encara que no sían remunerats els seus serveys,

(*) Blanqueina, cap. 85.

sofrint voluntariament y fins ab gust els trevalls y penes que'ls hi proporcionen els pretenciosos de vostra Cort.» Porfiant en ses pretensions, demostra al Papa que aquestos últims, no sols son amables als homes, sino també agradables á Deu; y ab la idea de persuadir á la Cort romana la conversió dels infidels, presenta al Papa una carta del Soldá de Babilonia, en la que aquell sobirà s'estranya de que'ls cristians no seguecan les petrades de son Mestre y dels apóstols, que ab la predicació y'l martiri convertiren el mon; y comentant en Llull aquest escrit els hi digué: «la fé envia la contrició pera que la esperança li retornés perdó y devoció, y axis fós honrada, en aquells llochs about son aymat Jesús es deshonorat y escarnit; y afegí: en cap mes lloch del mon es mes despreciada la virtut, com ho es allá hont el Fill de Deu y'ls apóstols mes gracia y honor hi abocaren.»

Aquella ánima sadollada del amor á Deu, volía assolir, prescindint de tot respecte humá, el fi capdal del incendi que l'abusava. Per mes que's disfressava ab els noms de Ramón boig, el Jutglar del valor y á'altres, sempre son objectiu primordial es convencer y persuadir al Vicari de Christo y demés Prínceps de la Iglesia romana, que tenian una obligació y missió especial d'esser altres tants apóstols.

Explica després á continuació que, dites aquelles sentencioses paraules, entrá á la Cort un missatger ab la nova de que dos homens havían mort un rey cristiá, y haventlos agafats els hi havían donat garrot. Prenent peu de la narració digué'l Jutglar del valor:—¿qué li valgué á Christo sa humilitat y la gran caritat que de sí mateix feu á son poble quan per ell volgué sofrir passió y mort, si per una desviació mental tenen en mes estima els assassins morir per manament de llurs superiors, que no pas els cristians per honrar á son Deu y Senyor? Y veient que dos cardenals en aquella ocasió parlavan á cau d'orella, cregué enrahonavan de son Amat, y sentint que la elecció de dos bisbes proclamats en discordia era lo que'ls preocupava, 'ls hi digué: les paraules mes agradables son aquelles que passen entre l'amich y l'Amat.

En altre ocasió proposá un cardenal, á la Cort, una qüestió sobre la llohansa á Deu, y li respongué Ramón el boig: que volía fer un pastell d'esperansa, caritat, justícia, castedat y humilitat, á quin fi portá devant del Consistori foch, llenya, un cedás, farina y aigua, y fent una pasta anava dient: aquest es el menjar de

tots els qu'están desesperats, dels injuriosos, dels deshonestos y superbs. Y'l Jutglar del valor pregá á ne'l cardenal qu'havía proposat la qüestió, qu'escoltés y sospesés lo que deya y feya Ramón el boig, ja que pera llohar á Deu y reprendre'ls defectes de la Cort romana, Ramón el sabi havia pres l'ofici de boig.

Axis, per medi de símils y figures, anava directament á son objecte'n Llull, y tots li preñan en bé, de tal modo que n'eran molt satisfets de ses predicacions.

Havent sabut el Papa y Cardenals que'l joch era ocasió de moltes blasfèmies, tingueren escrupol de no haverlo prohibit, y'l Jutglar del valor els hi digué:—¿que val l'amich que no prohibex la deshonra de son Amat? y Ramón el boig, afegí:—que per son Amat fou atormentat l'Amant, á qui preguntaren, si era hora de descansar mentres l'atormentavan, y éll respongué: «ab tal que ho sabés son Amat, hora era de descansar en els trevalls que sofría per son amor.»

Poch á poch anava estenent la fervor per aquella ciutat de Roma, persuadint á tols els que l'escoltavan, que lo'únich important d'aquest mon es estimar y servir á Deu, y pera que la humanitat á n'aquest bell ideal arrivés, era precís que la Iglesia corregís primer sos propis defectes; á n'aquest fi se ficá á la Cort romana, disfressat moltes vegades ab diferents títols denigrants.

Aquell rapte d'amor diví y fervor que'll lleansava fins á les regions mes enlayrades de les especulacions místiques, havia conquistat el cor del papa Nicolau III, puix encara que de primer moment ja enviá una missió als tartres, son natural bondados y sa afició per l'ordre franciscana, ajudats per les instigacions de nostre Ramón, feren disposar algunes providencies pera la conversió dels infidels, y «Ramón el boig digué aquestes paraules: Se trobaren l'Amich y l'Amat, y callaren ses bocas, y'ls ulls ab quins se feyan senyes d'amor ploraren; y sos amors parlaren. Aquest exemple, digué'l Jutglar del valor, significa lo que s'ha denunciat al Papa y á ne'ls Cardenals per medi del Soldá, y pel succés del assassins; y si d'axó no se'n seguex algun profit, se fá injuria al valor, y no son estimats els criats mes honrats que moren per amor; ja que valen mes els amors que mutualement se parlan, que no les bocas que menjan». Digué també Ramón el boig, que un escribent posava en un llibre'ls noms dels amants y dels

amats, y un dels amants li preguntá, si hi havia escrit en aquell llibre'l nom de son amat, y l'escribent li respongué: «¿t'has alimentat alguna volta de menjar cuyt ab foch d'amor?, y ¿t'has rentat les mans ab llágrimes del teus ulls?, y ¿estás acás ubriach y boig d'amor?, ¿t'has exposat alguna volta en perill pera honrar á ton Amat? ¿tens materials d'amor dels quins ne pagas fer tinta pera escriure'l nom de ton Amat? Sens tot axó, no ets digne de que ton amat sia escrit en aquest llibre».

La virtut del valor que tant pródigament anunciava arreu, es el valiment de les virtuts contra'ls vicis; y es lo que conserva ab utilitat contra l'engany y'l defecte; (1) y axís ab máximes referentes á n'aquesta virtut, escampava les espurnes rohentes de son cor á tot aquell que l'escoltava. En certa ocasió un Juheu á qui havia fet entrar en reflexió, considerava que de les dues cautivitats primeres de son poble, n'eran sortits lliures, mes d'aquesta última, quan ja ni mataban als profetes ni adoravan els ídols, ja feya mes de mil dos cents anys que durava, comensant á sospitar que son poble tingué la culpa de la mort de Christo; en Llull li digué llavors que, de tres sabís, l'un adorava á Deu en la naturalesa creada y en ses operacions, l'altre l'adorava en alló que Deu obrava sobre'l curs de la naturalesa, y l'altre l'adorava en alló que Deu es y obra en sí mateix; y preguntá'l Juheu quin d'aquestos tres sabís adorava mes perfectament á Deu. Respongué que'l tercer, y que, si l'adora de totes tres maneres esmentades, será'l qui l'adorará mellor y mes perfectament. «Molt bé has judicat, respongué en Llull, y afegí: els filosofhs antichs eran els quins adoravan y llohavan á Deu per les obres que demostrava en les coses naturals; els juheus foren els quins adoraren y lloharen á Deu en els miracles y en les obres que creyan feya Deu sobre la naturalesa. Ara'l juheus ja no creuen en miracles, ni adoran á Deu, per quant no creuen en lo que fa sobre la naturalesa pera demostrar son poder; mes els cristians creuen que Deu en sí mateix te major operació de la que la naturalesa puga fer ni rebre, engendrant el Pare, que's Deu, al Fill que's Deu, y procedint d'abdós l'Esperit Sant que's Deu, y tots junts no son mes que un Deu y una essencia solament; y creuen també que Deu Fill ha unida á sí la naturalesa humana

de Jesuchrist, ab quina es solsament una persona; y com aquest que's verdader Deu y verdader home ha sigut crucificat y mort per vosaltres els juheus, y ell ha vingut entre vosaltres á pendrer carn humana, y que per salvarnos patí passió y mort; y perque vosaltres no l'adoreu, vos ha castigat á que sigau cautijs dels cristians y fins dels mahometans, significant ab axó que sou indignes de la llibertat. Aquell juheu sospesant aquestes paraules y per preguntes y demés rahons que exposá li feu entendre la veritat, y á la fi se convertí á la fé católica.

No dexaren d'influir els consells que'l nostre Ramón Llull continuament donava al Papa, respecte á pacificar les diferencies que existían entre'ls reys y prínceps cristians. S'acció moral trascendí, ja tan prompte doná'ls primers passos pera realisar son atrevit projecte, declinant el procedir del matex representant de Christo, y axís, gracies al amor de Deu que arreu vessava, lográ del Papa compongués, com nos ho diu Spondano, les diferencies entre'l rey Felip de Fransa y Alfons de Castella, com entre aquest y l'arquebisbe de Santiago de Galicia. No's cansava de pregar y demanar en Llull, interesant en les seves peticions á tants com podia persuadir la bondat dels seus rahonaments. Ademés de la fundació del monastir com el que tenia á Miramar, sonmiava ell ab la unió de totes les ordres militars y ajudats dels tresors fins de la Iglesia si convenia deslliurar la Terra Santa. A les indicacions que'l matex Papa feu á ne'ls grans maestres del Temple y del Hospital, li respongueren aquestos que ja estaban á Ultramar pera defensar la Terra Santa y exaltar la fé católica. A continuació llegim en el Blanquerna: «Allavors preguntá'l jutglar á Ramón, si l'amor que ell tenia á son amat anava crexent á mida que rebia d'ell mes gustos y consols, ó si disminuía en cas contrari. Respongué'l boig: Si l'Amat me disminuís els plahers que'm dona, l'estimaría menos si'l pogués estimar mes; y si per forza l'hagués d'estimar, l'amor no se podria multiplicar en estimar á son Amat. Mes els treballs que patía, anavan crexent cada día, y en quant eran mes grossos multiplicavan mes els plahers que tenia en estimar á son Amat.»

Segons la significació d'aquestes paraules, maná'l Papa lo que debían fer els dos mestres; y llavors Ramón boig digué: «vencé la humilitat á la superbia, y l'Amich digué á l'Amat: Si vos, mon Amat, morisseu, jo aniria á plorar sobre vostre sepultura, y l'Amat li respongué:

(1) Blanquerna, cap. 55, núm. 3.

Plora en presencia de la Creu que's mon monument. Plorá amargament l'Amich, y digué que de tant de plorar se li enfosquí la vista corporal, mentres se li aclaría la ciencia devant dels ulls de son enteniment.»

Fervorosament agenollat devant l'altar, se despedía ja de Roma, adorant y pregant á Deu: «Senyor, molts dels homens vos adoran perquè's pexeu bé y'ls hi allunyeu les penes, y fins molts sols vos demanan bens temporals; mes com jo reconech qu'ador á mon Deu per una paga tan mesquina y no per sa gran bondat, es cosa injuriosa; per axó vaig á demanar la benedicció del Papa, y vull anunciar y predicar pels carrers y plasses de ciutats y viles, el modo com la gent s'han de portar per adorarvos rectament, considerant en Vos el Summo Bé, y que per vostra gran Bondat y Perfecció sou digne de tot amor, honor y reverencia.

Encara que les dissencions de la matexa Italia portavan á n'el Papa remogut y atareyat, no olvidá per axó donar algunes providencies, com ja hem notat, y encare moltes d'altres respecte no sols á la conversió dels infidels, sino també pera la reforma del poble cristiá y llurs ministres. «Págam y dónam el premi del temps que t'he servit—deya en Llull content per les disposicions del Papa, —y l'Amat multiplicá al Amant sos amors, y la enfermetat d'amor que patía,» afegex agrahit ell matex.

Per fi, ab la idea d'enterarse personalment de quines eran les necessitats dels pobles d'infidels, del estat y forses d'aquells regnes, quines llurs costums, creencies y modos de ser, estudiantho tot sobre'l terreno, composant de tot axó un llibre, ahont hi anirían apuntades ses impresions y'l resultat de son estudi, marxá de Roma animat de les mes falagueres esperances. Si á n'aquell viatge que projectava trobava'l martiri, ¿que mes desitjava que sofrir y derramar la sang per son Deu y Senyor?; y si no podia adquirir tanta ditxa, gran era'l bé que de son llibre'n pervindria, puix ab ell seria mes facil portar á cap la creuhada intelectual per que suspirava.

Ab aquest propòsit marxá cap á veurer l'emperador.

Ab els prínceps suabis acabá la série dels emperadors que exerciren influencia directa sobre la Italia lliure. En Alemania continuavan les guerres y les rivalitats ab mes braó que may entre'ls aspirants al trono; y resolguent per últim posar fi al interregne, esculliren l'empe-

rador de una familia nova, de manera que no pogués inspirar recels, ni posar trabas al exercici de sa autoritat.

Recaigué, donchs, la elecció en Rodolf de Habsburg, qui, axecat al trono imperial contra ses esperances, sens tenir possessions ni interessos á Italia, quina geografia ignorava y ahont no hi tenia cap dret qu'exercir no estant encara coronat, concedí al Papa totes ses peticions, desitjant ell, per altre part, assegurar la grandesa de sa familia. Consolidá, donchs, el poder temporal de la Santa Seu, confirmant la possessió de tot el país desde Radicofani fins á Ceprano, y además la Emilia, la Marca de Ancona, el Pentápolis, els antichs dominis de la condesa Matilde, Espoleto, el condat de Bertinoro, Massa y tot lo que havia sigut concedit per diploma á St. Pere y sos successors.

Desde aquest moment adquiriren els Estats Pontificis l'extenció que tingueren fins que foren iniquament arrebatats, y els drets de soberania dexaren d'esser dividits entre'ls Papas y'ls Emperadors ó llurs vicaris y contes.

D'aquest príncep molt cristiá y molt devot, segons nos el presenta la Historia, sembla se'n portá en Llull bones impresions, puix en diferents punts de son llibre «Blanquerna» ne fá grans elogis, encara que de moment no pogué adelantar res en sa empresa, perquè prou enfeynat estava aquell nou emperador per apaiagar antigas rencunies.

XVI

La odisseya d'en Llull

Ab la dèria de conquistar la Terra Santa y demés regnes ocupats pels infidels, volgué cerciorarse del estat y forses ab que contavan llurs creencies y costums y la orientació del país, perquè, axis previngut, pogués donar detalls á n'els quins hi anessen per predicar l'evangeli y poguer ensemps instruir un xich á ne'ls quins hi haguessen d'anar en só de guerra, si per llur intransigencia repellissen la predicació y es fés necessari acudirhi ab la forsa armada; comensá donchs ab tal motiu la seva odisseya.

JOAN AVINYÓ

Rector de Cabrera de Pierra.

(Continuará).